ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JEAN MISCHO
της 13ης Μαρτίου 1991 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Το Δικαστήριο γνωρίζει καλώς το πραγματικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται οι δύο υποθέσεις τις οποίες αφορούν οι σημερινές προτάσεις μου. Οι υποθέσεις αυτές καταλέγονται μεταξύ των υποθέσεων που έχουν ως αντικείμενο τα διάφορα μέτρα που έχουν λάβει διαδοχικά από το 1983 το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιρλανδία, για να αντιμετωπίσουν την αποκαλούμενη στα αγγλικά quota hopping, δηλαδή την πρακτική η οποία, κατά το Ηνωμένο Βασίλειο, συνίσταται στην « λεηλασία » των βρετανικών ποσοστώσεων αλιείας από σκάφη που πλέουν υπό βρετανική σημαία, αλλά δεν είναι στην πραγματικότητα βρετανικά. Το ιστορικό των βρετανικών μέτρων συνοψίζεται στη Διάταξη που εξέδωσε ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου σχετικά με τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων στις 10 Οκτωβρίου 1989, υπόθ. 246/89 R, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Συλλογή 1989, σ. 3125).

2. Όπως προκύπτει από την παράγραφο 3 της εκθέσεως για την επ' ακροατηρίου συζήτηση στις δύο αυτές υποθέσεις, η επίμαχη εν προκειμένω βρετανική νομοθεσία, η οποία θεσπίστηκε το 1988, προέβλεψε την καθιέρωση ενός νέου νηολογίου, στο οποίο έπρεπε να εγγράφονται στο εξής όλα τα βρετανικά αλιευτικά πλοία, περιλαμβανομένων και όσων είχαν ήδη εγγραφεί στο παλαιό νηολόγιο βάσει του νόμου περί εμπορικής ναυτιλίας του 1894. Ωστόσο, μόνο τα αλιευτικά πλοία που πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 14 του νόμου του 1988 μπορούν να εγγράφονται στο νέο νηολόγιο.

3. Η παράγραφος 1 του άρθρου αυτού ορίζει ότι, εκτός εξαιρέσεων που αποφασίζονται από τον Υπουργό Μεταφορών, ένα αλιευτικό σκάφος δεν μπορεί να εγγραφεί στο νέο αυτό νηολόγιο παρά μόνο:

« α) εάν ο κύριος του σκάφους είναι Βρετανός,

β) εάν η εκμετάλλευση του σκάφους και η χρησιμοποίησή του διευθύνονται και ελέγχονται με βάση το Ηνωμένο Βασίλειο, και

γ) εάν ο ναυλωτής, ο πλοιοκτήτης ή ο εφοπλιστής είναι φυσικό πρόσωπο ή εταιρία που συγκεντρώνει τις απαιτούμενες προϋποθέσεις. »

Κατά την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, ένα αλιευτικό σκάφος λογίζεται ότι ανήκει σε Βρετανό, αν ανήκει κατά κυριότητα (legal ownership) και εξ ολοκλήρου σε ένα ή περισσότερα πρόσωπα ή εταιρίες που συγκεντρώνουν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις και εφόσον μία ή περισσότερες από τις εταιρίες που συγκεντρώνουν τις εν λόγω προϋποθέσεις αντλούν όντως τα εκ της επί του σκάφους κυριότητας οφέλη (beneficial ownership) ή εφόσον ένα ή περισσότερα πρόσωπα που συγκεντρώνουν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις αντλούν εξ αυτού οφέλη τουλάχιστον κατά 75 %. Η παράγραφος 7 του ίδιου άρθρου ορίζει ότι ως « πρόσωπο που συγκεντρώνει τις απαιτούμενες προϋποθέσεις » νοείται το φυσικό πρόσωπο που έχει τη βρετανική ιθαγένεια και κατοικεί και διαμένει στο Ηνωμένο Βασίλειο και ότι ως « εταιρία

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

που συγκεντρώνει τις απαιτούμενες προϋποθέσεις » νοείται η εταιρία που έχει συσταθεί και έχει την έδρα της (principal place of business) στο Ηνωμένο Βασίλειο και της οποίας τουλάχιστον το 75 % του εταιρικού κεφαλαίου ανήκει σε ένα ή περισσότερα πρόσωπα ή εταιρίες που συγκεντρώνουν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις και τουλάχιστον το 75 % των διευθυνόντων συμβούλων ή διαχειριστών είναι άτομα που συγκεντρώνουν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις.

4. Το προς εξέταση ζήτημα είναι αν και κατά πόσον η επιβολή των προϋποθέσεων αυτών για τη νηολόγηση των αλιευτικών σκαφών συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο, και συγκεκριμένα με τα άρθρα 7, 52 και 221 της Συνθήκης ΕΟΚ. Το αντικείμενο της υποθέσεως που αφορά την παράβαση του κράτους μέλους (C-246/89) αποτελούν μόνο οι προϋποθέσεις σχετικά με την ιθαγένεια ή εθνικότητα των φυσικών ή νομικών προσώπων. Στην προδικαστική υπόθεση (C-221/89) πρέπει επίσης να εξεταστούν, ενόψει του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος, οι προϋποθέσεις σχετικά με τη διαμονή και την κατοικία των προσώπων αυτών ή σχετικά με τον τόπο στον οποίο βρίσκεται το κέντρο δραστηριοτήτων των εταιριών, καθώς και η προϋπόθεση σχετικά με τον τόπο εκμεταλλεύσεως, διευθύνσεως και ελέγχου των πλοίων. Ενόψει των προδικαστικών ερωτημάτων που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο και των γραπτών παρατηρήσεων που κατέθεσαν οι διάδικοι, θα πρέπει επίσης να εξεταστούν οι αρμοδιότητες που έχουν στον τομέα αυτό τα κράτη μέλη, οι υποχρεώσεις που υπέχουν από το δημόσιο διεθνές δίκαιο (πρώτο ερώτημα στην υπόθεση C-221/89), καθώς και οι σκοποί της κοινής πολιτικής αλιείας, ιδίως δε του συστήματος των ποσοστώσεων (τρίτο ερώτημα στην υπόθεση C-221/89). Τέλος, το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-221/89 αφορά το γεγονός ότι ο νόμος του 1988 ισχύει και για τα εγγεγραμμένα στο παλαιό νηολόγιο αλιευτικά σκάφη τα οποία διεγράφησαν καταρχήν από το νηολόγιο αυτό στις 31 Μαρτίου 1989, επειδή δεν πληρούσαν όλες τις νέες προϋποθέσεις.

I — Επί της εκτάσεως της αρμοδιότητας των κρατών μελών σε σχέση με τη νηολόγηση των αλιευτικών σκαφών

5. Δεν αμφισβητείται ότι, κατά το παρόν στάδιο της εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, η αρμοδιότητα καθορισμού των προϋποθέσεων νηολογήσεως των αλιευτικών σκαφών ανήκει στα κράτη μέλη. Η αρχή αυτή επιβεβαιώθηκε με την απόφαση του Δικαστηρίου της 19ης Ιανουαρίου 1988, 223/86, Pesca Valentia (Συλλογή 1988, σ. 83, σκέψη 13), με την οποία το Δικαστήριο δέχθηκε ότι, αν και οι κοινοτικοί κανονισμοί περί αλιείας αναφέρονται στα αλιευτικά σκάφη « υπό σημαία » ενός των κρατών μελών ή τα « νηολογημένα » σε ένα από τα κράτη αυτά, εντούτοις ο ορισμός των εννοιών αυτών επαφίεται στους νομοθέτες των κρατών μελών.

6. Δεν προκύπτει όμως από τα ανωτέρω ότι τα κράτη μέλη μπορούν να ασκούν την αρμοδιότητα αυτή με απόλυτη ελευθερία και κατά παρέκκλιση από τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου.

7. Με την απόφαση της 21ης Ιουνίου 1988, 127/87, Επιτροπή κατά Ελλάδος (Συλλογή 1988, σ. 3333, σκέψη 7), το Δικαστήριο υπενθύμισε την πάγια νομολογία του (βλ. επίσης την απόφαση της 7ης Ιουνίου 1988, 57/86, Ελλάδα κατά Επιτροπής, Συλλογή 1988, σ. 2855), κατά την οποία

« η εκ μέρους των κρατών μελών άσκηση των αρμοδιοτήτων τους που διατήρησαν στο νομισματικό τομέα δεν τους επιτρέπει να λαμβάνουν μονομερώς μέτρα που η Συνθήκη απαγορεύει ».

8. Κατά συνέπεια, χωρίς να χρειάζεται να δοθεί απάντηση στο ζήτημα αν το δίκαιο περί νηολογήσεων αποτελεί αρμοδιότητα που έχουν διατηρήσει τα κράτη μέλη ή η Κοινότητα θα

μπορούσε οποτεδήποτε να νομοθετήσει στον τομέα αυτό, επιβάλλεται κατ' ανάγκη το συμπέρασμα ότι τα κράτη μέλη, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, πρέπει να τηρούν τους γενικούς κανόνες της Συνθήκης.

9. Το επίμαχο όμως εν προκειμένω ζήτημα είναι η δυνατότητα αναλήψεως και ασκήσεως αλιευτικών δραστηριοτήτων, χωρίς να υπάρχει σχέση εξαρτημένης εργασίας, δηλαδή το δικαίωμα εγκαταστάσεως στον τομέα της αλιείας. Πράγματι, μολονότι δεν χρειάζεται να καταλήξουμε στο ακραίο συμπέρασμα στο ποίο κατέληξε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση και να δεχθούμε ότι η ίδια η εγγραφή των σκαφών στα νηολόγια αποτελεί μορφή εγκαταστάσεως, επιβάλλεται εντούτοις η παρατήρηση ότι η εγγραφή αυτή αποτελεί, εν πάση περιπτώσει, προϋπόθεση για τη δυνατότητα αναλήψεως και ασκήσεως αλιευτικών δραστηριοτήτων. Με την απόφαση που εξέδωσε στις 18 Ιουνίου 1985, 197/84, Steinhauser κατά Δήμου Biarritz (Συλλογή 1985, σ. 1819, σκέψη 16), το Δικαστήριο δέχθηκε ότι η ελευθερία εγκαταστάσεως που προβλέπει το άρθρο 52 της Συνθήκης αφορά όχι μόνο την ανάληψη μη μισθωτών δραστηριοτήτων, αλλά και την άσκησή τους *υπό ευρεία έννοια* και ότι

« η μίσθωση χώρου για επαγγελματική χρήση είναι επωφελής για την άσκηση της επαγγελματικής δραστηριότητας και επομένως εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 52 της Συνθήκης ΕΟΚ ».

Εξάλλου, με την απόφαση της 30ής Μαΐου 1989, 305/87, Επιτροπή κατά Ελλάδος (Συλλογή 1989, σ. 1461, σκέψη 21), το Δικαστήριο υπέμνησε ότι από τη νομολογία του προκύπτει (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 1988, 63/86, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1988, σ. 29) ότι η απαγόρευση όλων των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας, την οποία διακηρύσσει το άρθρο 52 της Συνθήκης,

« δεν αφορά μόνο τους ειδικούς κανόνες σχετικά με την άσκηση των επαγγελματικών δραστηριοτήτων, αλλά και εκείνους που αφορούν γενικά τις διάφορες δυνατότητες που εξυπηρετούν την άσκηση των δραστηριοτήτων αυτών ».

Αντικείμενο της υποθέσεως εκείνης ήταν το δικαίωμα αγοράς, εκμεταλλεύσεως και εκποιήσεως ακινήτων επί του εδάφους άλλου κράτους μέλους, το οποίο αποτελεί, κατά το Δικαστήριο, « αναγκαίο συμπλήρωμα » της ελευθερίας εγκαταστάσεως.

10. Φρονώ ότι το *δικαίωμα εγγραφής αλιευτικού σκάφους στα νηολόγια* αποτελεί επίσης, καθόσον είναι αναγκαία προϋπόθεση για την ενασχόληση με την αλιεία σε άλλο κράτος μέλος, στοιχείο άρρηκτα συνδεδεμένο με το δικαίωμα εγκαταστάσεως στον τομέα της θαλάσσιας αλιείας και ότι συνεπώς εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 52 της Συνθήκης ΕΟΚ. Το γεγονός ότι το δικαίωμα αυτό μνημονεύεται ρητά στο γενικό πρόγραμμα του Συμβουλίου για την κατάργηση των περιορισμών στην ελευθερία εγκαταστάσεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 7) δεν αναιρεί το ανωτέρω συμπέρασμα, αφού το πρόγραμμα αυτό, όσο και αν είναι χρήσιμο, περιέχει απλώς ορισμένες ενδείξεις και η απαρίθμηση των καταργούμενων περιορισμών δεν είναι περιοριστική. Εντούτοις, από το παράρτημα ΙΙΙ, στο οποίο παραπέμπει η παράγραφος Δ του τίτλου IV (« χρονοδιάγραμμα ») του προγράμματος, προκύπτει ότι το πρόγραμμα προβλέπει επίσης την κατάργηση των περιορισμών της ελευθερίας εγκαταστάσεως που υφίστανται στον τομέα της θαλάσσιας αλιείας.

11. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει επίσης (βλ., π.χ., την απόφαση της 7ης Ιουλίου 1988, 143/87, Stanton κατά Inasti, Συλλογή 1988, σ. 3877, σκέψη 10) ότι το άρθρο 52, το οποίο αποτελεί διάταξη του κοινοτικού δικαίου με απευθείας εφαρμογή, δεσμεύει τα κράτη μέλη, ακόμη και αν, ελλείψει κοινοτικής ρυθμίσεως, εξακολουθούν να είναι αρμόδια να νομοθετούν στον συγκεκριμένο τομέα.

12. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και ορισμένες άλλες κυβερνήσεις αμφισβητούν την ορθότητα του συμπεράσματος αυτού, ισχυριζόμενες ότι η Συνθήκη, και συγκεκριμένα τα άρθρα 7, 52 και 221, δεν μπορούν να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι στερούν από τα κράτη μέλη την αρμοδιότητα που τους απονέμει το δημόσιο διεθνές δίκαιο ως προς τη νηολόγηση των σκαφών.

13. Όσον αφορά το δημόσιο διεθνές δίκαιο, οι εν λόγω κυβερνήσεις αναφέρονται κυρίως στη Σύμβαση της Γενεύης, της 29ης Απριλίου 1958, περί της ανοικτής θάλασσας, της οποίας το άρθρο 5, παράγραφος 1, αναγνωρίζει ρητά το δικαίωμα κάθε κράτους να καθορίζει

« τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες χορηγεί την εθνικότητά του στα σκάφη, καθώς και τις προϋποθέσεις νηολογήσεως και παροχής στα πλοία του δικαιώματος να πλέουν υπό τη σημαία του ».

Η ίδια διάταξη διευκρινίζει συναφώς ότι

« μεταξύ του κράτους και του σκάφους πρέπει να υφίσταται ουσιαστική σχέση »

και ότι

« το κράτος πρέπει, μεταξύ άλλων, να ασκεί πράγματι επί των πλοίων που πλέουν υπό τη σημαία του τη δικαιοδοσία του και τον έλεγχό του στον τεχνικό, διοικητικό και εργασιακό τομέα ».

14. Το άρθρο 234, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΟΚ ορίζει τα εξής:

« Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από συμβάσεις που συνήφθησαν προ της ενάρξεως της ισχύος της παρούσης Συνθήκης, μεταξύ ενός ή περισσοτέρων κρατών μελών αφενός και ενός ή περισσοτέρων τρίτων χωρών αφετέρου, δεν θίγονται από την παρούσα Συνθήκη. »

Μολονότι η Σύμβαση της Γενεύης υπογράφηκε στις 29 Απριλίου 1958, δηλαδή αφού είχε ήδη αρχίσει να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 1958 η Συνθήκη ΕΟΚ, το Ηνωμένο Βασίλειο μπορεί καταρχήν να επικαλεστεί την ανωτέρω σύμβαση, διότι, δυνάμει του άρθρου 5 της Πράξεως Προσχωρήσεως του 1972,

« το άρθρο 234 της Συνθήκης ΕΟΚ και τα άρθρα 105 και 106 της Συνθήκης ΕΚΑΕ εφαρμόζονται, για τα νέα κράτη μέλη, στις συμφωνίες ή συμβάσεις οι οποίες συνήφθησαν προ της προσχωρήσεως ».

15. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου πάντως προκύπτει ότι το άρθρο 234

« έχει ως αντικείμενο να διευκρινίζει, σύμφωνα με τις αρχές του διεθνούς δικαίου, ότι η εφαρμογή της Συνθήκης δεν θίγει την αναληφθείσα από το κράτος για το οποίο πρόκειται υποχρέωση να σέβεται τα δικαιώματα των τρίτων χωρών που απορρέουν από σύμβαση συναφθείσα προ της ενάρξεως της ισχύος της Συνθήκης (...) και να εκπληρώνει τις αντίστοιχες υποχρεώσεις του » [1].

Από τη νομολογία αυτή το Δικαστήριο συνήγαγε, στην απόφαση της 22ας Σεπτεμβρίου 1988, 286/86, Déserbais (Συλλογή 1988, σ. 4907, σκέψη 18), τα εξής:

1 — Βλ., σχετικά με μια σύμβαση που ήταν μεταγενέστερη της ενάρξεως της ισχύος της Συνθήκης ΕΟΚ αλλά προγενέστερη της προσχωρήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ιρλανδίας και της Δανίας, την απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 1980, 812/79, Burgoa (Rec. 1980, σ. 2787, σκέψη 8).

« από τη στιγμή που (...) δεν διακυβεύονται τα δικαιώματα τρίτων χωρών, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να επικαλείται τις διατάξεις μιας τέτοιας προγενέστερης συμβάσεως προς δικαιολόγηση των περιορισμών στην εμπορία των προϊόντων προελεύσεως άλλου κράτους μέλους, όταν η εμπορία αυτή είναι νόμιμη δυνάμει της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων που προβλέπεται από τη Συνθήκη ».

Νομίζω ότι η ίδια συλλογιστική μπορεί να εφαρμοστεί και εν προκειμένω: εφόσον από την τήρηση των κανόνων της Συνθήκης στις σχέσεις μεταξύ κρατών μελών δεν διακυβεύονται τα δικαιώματα που έχουν τρίτες χώρες βάσει της Συμβάσεως της Γενεύης του 1958, το Ηνωμένο Βασίλειο δεν μπορεί να επικαλείται τη σύμβαση αυτή για να δικαιολογήσει τη στρέβλωση των κανόνων αυτών. Καμία δε διάταξη της Συμβάσεως δεν το υποχρεώνει να επιβάλει συγκεκριμένες προϋποθέσεις για να εξασφαλίσει την ύπαρξη « ουσιαστικής σχέσεως » μεταξύ του ιδίου και των σκαφών στα οποία προτίθεται να χορηγεί τη σημαία του. Κατά συνέπεια, ακόμη και αν τα τρίτα κράτη έχουν ενδεχομένως το δικαίωμα να μην αναγνωρίζουν την κατά παράβαση της ανωτέρω Συμβάσεως χορήγηση της σημαίας σε ένα πλοίο, η μη αναγνώριση αυτή επιτρέπεται μόνο εφόσον δεν υφίσταται καμία απολύτως « ουσιαστική σχέση » μεταξύ του πλοίου και του κράτους υπό την σημαία του οποίου πλέει. Εξάλλου, το γεγονός ότι οι επίμαχες προϋποθέσεις ισχύουν μόνο για τα αλιευτικά σκάφη αποδεικνύει ότι και το ίδιο το Ηνωμένο Βασίλειο θεωρεί ότι δεν είναι οι μόνες που μπορούν να εξασφαλίσουν την ύπαρξη της « ουσιαστικής σχέσεως » που προβλέπει το διεθνές δίκαιο, εκτός αν γίνει δεκτό ότι το Ηνωμένο Βασίλειο παραβαίνει εκ προθέσεως τις διεθνείς υποχρεώσεις του, τις οποίες ακριβώς επικαλείται για να υποστηρίξει ότι οι προϋποθέσεις αυτές είναι νόμιμες από άποψη κοινοτικού δικαίου.

16. Για την περίπτωση κατά την οποία το Ηνωμένο Βασίλειο ισχυριζόταν ότι έχει δυνάμει της εν λόγω συμβάσεως το δικαίωμα να θεσπίζει προϋποθέσεις σαν τις επίμαχες, θα ενδεικνυόταν επίσης η παραπομπή στην απόφαση του Δικαστηρίου της 27ης Φεβρουαρίου 1962, 10/61, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Rec. 1962, σ. 1), από την οποία προκύπτει ότι

« ένα κράτος μέλος που, λόγω της ενάρξεως ισχύος της Συνθήκης ΕΟΚ, αναλαμβάνει νέες υποχρεώσεις που αντίκεινται στα δικαιώματα που του έχουν αναγνωριστεί από προγενέστερη σύμβαση παραιτείται αυτοδικαίως, εξ αυτού και μόνο του γεγονότος, σύμφωνα με τις αρχές του διεθνούς δικαίου, από τα δικαιώματα αυτά, καθόσον είναι απαραίτητο για την εκπλήρωση των νέων υποχρεώσεών του » (βλ. το δεύτερο σημείο της περιλήψεως, Rec. 1962, σ. 5).

Στην υπόθεση εκείνη το Δικαστήριο δέχθηκε ρητά την άποψη της Επιτροπής ότι

« η φράση " δικαιώματα και υποχρεώσεις " στο άρθρο 234 αναφέρεται, όσον αφορά τα " δικαιώματα ", στα δικαιώματα των τρίτων κρατών και, όσον αφορά τις " υποχρεώσεις ", στις υποχρεώσεις των κρατών μελών » (Rec. 1962, σ. 22).

Κατόπιν της διαπιστώσεως αυτής το Δικαστήριο δέχθηκε, με την ίδια αυτή απόφαση, ότι από το άρθρο 234 μπορεί να απορρέει η υποχρέωση του κράτους μέλους να εφαρμόζει, στις σχέσεις του με τα άλλα κράτη μέλη, ένα διαφορετικό σύστημα απ' ό,τι εφαρμόζει στις σχέσεις του με τα τρίτα κράτη, έστω και αν όλα τα κράτη αυτά έχουν υπογράψει την ίδια διεθνή σύμβαση. Το ενδεχόμενο αυτό άλλωστε αναγνωρίζεται από την ίδια τη Σύμβαση της Γενεύης, η οποία ορίζει στο άρθρο 30 τα εξής:

« οι διατάξεις της παρούσας συμβάσεως δεν θίγουν τις συμβάσεις ή τις άλλες διεθνείς συμφωνίες που διέπουν τις σχέσεις μεταξύ των

κρατών που έχουν υπογράψει τις συμβάσεις ή συμφωνίες αυτές ».

17. Για να αποφευχθεί η συναγωγή των ανωτέρω συμπερασμάτων, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου ισχυρίστηκε, με το υπόμνημα ανταπαντήσεως στην υπόθεση C-246/89 (βλ. τα σημεία 2.17 και 2.18, καθώς και το σημείο 89 της εκθέσεως για την επ' ακροατηρίου συζήτηση) και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι το κριτήριο της ιθαγένειας του πλοιοκτήτη ή κυρίου του σκάφους αποτελεί απλώς έκφραση του εθιμικού διεθνούς δικαίου, το οποίο δεν είναι δυνατόν να αγνοεί η Συνθήκη. Χωρίς όμως να χρειάζεται καν να επιλυθεί το ζήτημα της τυπικής ισχύος των διαφόρων κανόνων, το οποίο τίθεται με το επιχείρημα αυτό, νομίζω ότι πρέπει να απορριφθεί, καθόσον, έστω και αν από το προοίμιο της Συμβάσεως της Γενεύης προκύπτει ότι οι διατάξεις της συμβάσεως αυτής « είναι στην πλειοψηφία τους δηλωτικές προϋφισταμένων αρχών του διεθνούς δικαίου », δεν πιστεύω ότι ο ισχυρισμός της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου είναι βάσιμος. Πρώτον, η ίδια η σύμβαση, όπως τόνισα ανωτέρω, προβλέπει απλώς ότι επιβάλλεται η ύπαρξη « ουσιαστικής σχέσεως » μεταξύ του κράτους της σημαίας και του σκάφους. Δεύτερον, από τα σχόλια της Επιτροπής επί του διεθνούς δικαίου, στα οποία αναφέρθηκε η ίδια η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, προκύπτει σαφώς ότι, λόγω των διαφορών που υφίστανται στην πρακτική που ακολουθείται στα διάφορα κράτη μέλη, η Επιτροπή « έκρινε σκόπιμο να περιοριστεί στη διακήρυξη της γενικής αρχής ότι, για αναγνωρίζεται γενικώς η χορήγηση της εθνικότητας, πρέπει να υφίσταται πραγματική σχέση μεταξύ του σκάφους και του κράτους που χορηγεί τη σημαία » και θεώρησε ότι δεν μπορούσε « να προσδιορίσει λεπτομερέστερα τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εκδηλώνεται η σχέση αυτή » (βλ. το παράρτημα Ι του υπομνήματος απαντήσεως της Επιτροπής στην υπόθεση C-246/89).

18. Όσον αφορά τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας, η οποία υπογράφηκε στο Montego Bay στις 10 Δεκεμβρίου 1982 και την οποία έχει υπογράψει η Κοινότητα, αλλ' η οποία δεν έχει ακόμα αρχίσει να ισχύει, η σύμβαση αυτή περιέχει διατάξεις παρεμφερείς προς τις διατάξεις του άρθρου 5, παράγραφος 1, της Συμβάσεως της Γενεύης (βλ. τα άρθρα 91 και 94). Τέλος, η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1986 σχετικά με τις προϋποθέσεις νηολογήσεως των σκαφών, την οποία δεν έχει ακόμα υπογράψει κανένα κράτος μέλος, παρέχει, και μάλιστα ρητά, στα κράτη που θα προσχωρήσουν σ' αυτήν το δικαίωμα να επιλέξουν μεταξύ της χρησιμοποιήσεως είτε του κριτηρίου της ιθαγένειας του πλοιοκτήτη ή κυρίου είτε του κριτηρίου της ιθαγένειας ή της διαμονής των μελών του πληρώματος (βλ. τα άρθρα 7 έως 9, παράρτημα Ι των γραπτών παρατηρήσεων της Επιτροπής στην υπόθεση C-221/89). Εντούτοις, ακόμη και αν το κριτήριο της ιθαγένειας του πλοιοκτήτη ή κυρίου αντανακλά μια αρκετά διαδεδομένη διεθνή πρακτική, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί μέρος του εθιμικού διεθνούς δικαίου.

19. Εξάλλου, νομίζω ότι δεν μπορεί να γίνει δεκτό ούτε το επιχείρημα ότι τα άρθρα 7, 52 και 221 της Συνθήκης ΕΟΚ δεν ασκούν καμία επιρροή επί των προϋποθέσεων που είναι παρεμφερείς με τις επίμαχες εν προκειμένω, επιχείρημα που υποστήριξαν η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και οι Κυβερνήσεις του Βελγίου, της Ελλάδας και, όσον αφορά γενικότερα τα σκάφη, η Κυβέρνηση της Δανίας.

20. Είναι αλήθεια ότι η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας προϋποθέτει, όπως ισχυρίζεται η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, την ύπαρξη ιθαγένειας και ότι, όπως ισχυρίζονται οι Κυβερνήσεις του Βελγίου, της Ελλάδας και της Δανίας, η απαγόρευση των διακρίσεων που διακηρύσσεται στο άρθρο 7, καθώς και στα άρθρα 52 και 59 της Συνθήκης, δεν έχει εφαρμογή παρά μόνο εφόσον η νομοθεσία του κράτους μέλους αντιμετωπίζει διαφορετικά τους διοικουμένους ανάλογα με την ιθαγένειά τους. Νομίζω όμως

ότι δεν είναι ορθό να συναχθεί το συμπέρασμα ότι το άρθρο 7 της Συνθήκης, καθώς και τα άρθρα 52 και 221, τα οποία αποτελούν ειδικότερες εκφάνσεις του, δεν μπορούν να εφαρμοστούν σε προϋποθέσεις περί ιθαγένειας σαν τις επίμαχες εν προκειμένω.

21. Η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων απαγορεύει κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας μεταξύ *είτε* των σκαφών των κρατών μελών *είτε* των υπηκόων των κρατών μελών, ανάλογα με την περίπτωση. Όσον αφορά τα αλιευτικά σκάφη, η αρχή αυτή διακηρύσσεται άλλωστε ρητά στο άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 101/76 του Συμβουλίου, της 19ης Ιανουαρίου 1976, περί θεσπίσεως κοινής διαρθρωτικής πολιτικής στον τομέα της αλιείας (ΕΕ ειδ. έκδ. 04/001, σ. 61), το οποίο ορίζει τα εξής:

«Το καθεστώς το εφαρμοζόμενο από κάθε κράτος μέλος στην άσκηση της αλιευτικής δραστηριότητος στα θαλάσσια ύδατα, τα οποία υπάγονται στην κυριαρχία και δικαιοδοσία του, δεν δύναται να προκαλέσει διάφορη μεταχείριση έναντι των άλλων κρατών μελών. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ιδίως την ισότητα των όρων προσβάσεως και εκμεταλλεύσεως των αποθεμάτων που βρίσκονται στα ύδατα τα αναφερόμενα στο πρώτο εδάφιο σε όλα τα αλιευτικά σκάφη υπό σημαία ενός των κρατών μελών που είναι νηολογημένα στην επικράτεια της Κοινότητος.»

Παρέκκλιση από τον γενικό αυτό κανόνα περί ισότητας των όρων προσβάσεως στους αλιευτικούς πόρους αποτελεί το σύστημα των εθνικών ποσοστώσεων[2] (βλ. τη σκέψη 24 της αποφάσεως της 14ης Δεκεμβρίου 1989 στην υπόθεση C-216/87, Jaderow, Συλλογή 1989, σ. 4509), το οποίο καθιερώθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 170/83 του Συμβουλίου, της 25ης Ιανουαρίου 1983, περί θεσπίσεως κοινοτικού καθεστώτος διατηρήσεως και διαχειρίσεως των αλιευτικών πόρων (ΕΕ L 24, σ. 1): μόνο τα αλιευτικά σκάφη που πλέουν υπό τη σημαία ενός κράτους μέλους ή είναι νηολογημένα στο κράτος αυτό μπορούν να αλιεύουν εντός των ορίων των ποσοστώσεων του κράτους μέλους αυτού, δηλαδή, με άλλα λόγια, οι ποσοστώσεις αυτές προορίζονται μόνο για τα «εθνικά» σκάφη και δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τα σκάφη των άλλων κρατών μελών.

22. Το επίμαχο όμως στις παρούσες υποθέσεις ζήτημα δεν είναι η πρόσβαση των σκαφών των κρατών μελών στις αλιευτικές δραστηριότητες εντός της Κοινότητας, αλλά η πρόσβαση των υπηκόων των κρατών μελών στα σκάφη και στην εκμετάλλευση των σκαφών. Η άποψη όμως των ανωτέρων κυβερνήσεων εκφράζει, σε τελική ανάλυση, την πρόθεση προσθήκης και νέας παρεκκλίσεως από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας, όσον αφορά τα αλιευτικά σκάφη, η δεύτερη δε αυτή παρέκκλιση αφορά την ιθαγένεια των πλοιοκτητών, κυρίων ή εφοπλιστών των σκαφών αυτών. Η ανωτέρω άποψη βασίζεται σε σύγχυση μεταξύ της «εθνικότητας» των σκαφών και των προϋποθέσεων κτήσεως της ιθαγένειας που ισχύουν για τους υπηκόους των κρατών μελών και, αν γινόταν δεκτή, θα είχε ως αποτέλεσμα την εκ νέου καθιέρωση, μέσω της θεσπίσεως κανόνων για τη νηολόγηση των σκαφών, διακρίσεων λόγω της ιθαγένειας των φυσικών προσώπων, η απαγόρευση των οποίων αποτελεί έναν από τους θεμελιώδεις κανόνες της Συνθήκης ΕΟΚ. Το ότι τα πλοία διαφέρουν ουσιαστικά από τις εταιρίες — βλ. το σημείο 90 της εκθέσεως για την επ' ακροατηρίου συζήτηση στην υπόθεση C-246/89 — δεν σημαίνει ότι η δημιουργία διακρίσεων μεταξύ των εταιριών και των υπηκόων των κρατών μελών είναι δικαιολογημένη σε σχέση με την «εθνικότητα» των πλοίων. Αντίθετα, νομίζω ότι συναφώς έχει μεγάλη σημασία το γεγονός ότι κατά τον ορισμό που δίδεται, με το άρθρο 58, στις εταιρίες στις οποίες εφαρμόζεται το κεφάλαιο περί του δικαιώματος εγκαταστάσεως η Συνθήκη χρησιμοποίησε, εκτός

2 — Όσον αφορά το ζήτημα αν συμβιβάζεται με τη Συνθήκη, και συγκεκριμένα με τα άρθρα 7 και 30, η κατανομή σε εθνικές ποσοστώσεις του συνολικού όγκου των διαθέσιμων στην Κοινότητα αλιευμάτων, βλ. την απόφαση της 16ης Ιουνίου 1987, 46/86, Romkes (Συλλογή 1987, σ. 2671, σκέψεις 23 και 24).

από το κριτήριο της συστάσεως σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους, το κριτήριο της καταστατικής έδρας, της κεντρικής διοικήσεως ή της κύριας εγκαταστάσεως, και όχι το κριτήριο της ιθαγένειας των ιδρυτών, των διαχειριστών ή των μετόχων[3]. Κατά συνέπεια, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει ως πρόσχημα το γεγονός ότι το άρθρο 7 δεν ισχύει για τις διακρίσεις μεταξύ των *σκαφών*, παρά μόνο εφόσον έχουν διαφορετική « εθνικότητα », προκειμένου να δικαιολογήσει τη διαφορετική μεταχείριση φυσικών ή νομικών *προσώπων* που έχουν διαφορετική ιθαγένεια. Εν πάση δε περιπτώσει, τα άρθρα 52 και 221, τα οποία αφορούν την εγκατάσταση και τη συμμετοχή στο κεφάλαιο, μπορούν να εφαρμόζονται μόνο σε πρόσωπα και όχι σε πλοία.

23. Απ' όλες τις ανωτέρω σχέσεις καταλήγω στο συμπέρασμα ότι, αν το διεθνές δίκαιο επιβάλλει ορισμένες υποχρεώσεις στα κράτη μέλη σε σχέση με τη νηολόγηση των σκαφών, οι υποχρεώσεις αυτές είναι πάντως αρκετά ασαφείς. Το διεθνές δίκαιο δεν ορίζει, συγκεκριμένα, τι νοείται ως « ουσιαστική σχέση ». Κατά συνέπεια, τα κράτη μπορούν να εξαρτούν την άσκηση του δικαιώματος εγγραφής στα νηολόγια από ειδικούς κανόνες που ισχύουν στις μεταξύ τους σχέσεις, όπως είναι τα άρθρα 7, 52 και 221 της Συνθήκης ΕΟΚ. Έτσι, προτείνω την εξής απάντηση στο πρώτο ερώτημα της υποθέσεως C-221/89:

« Μολονότι προς το παρόν εναπόκειται στα κράτη μέλη να κρίνουν αν ένα σκάφος έχει το δικαίωμα να εγγραφεί στα νηολόγιά τους, εντούτοις κάθε κράτος μέλος έχει την υποχρέωση να τηρεί τις συναφείς αρχές και διατάξεις του κοινοτικού δικαίου. »

II — Επί του ζητήματος αν συμβιβάζονται οι επίμαχες προϋποθέσεις νηολογήσεως με το κοινοτικό δίκαιο, και συγκεκριμένα με τα άρθρα 7, 52 και 221 της Συνθήκης ΕΟΚ

24. Για να τηρήσω τη σειρά των ερωτημάτων που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο στην υπόθεση C-221/89, θα εξετάσω καταρχάς το ζήτημα αν συμβιβάζονται οι προϋποθέσεις νηολογήσεως με το κοινοτικό δίκαιο, ανεξάρτητα από το κοινοτικό σύστημα των ποσοστώσεων αλιείας. Εν πάση περιπτώσει, για να κριθεί αν οι εν λόγω προϋποθέσεις συμβιβάζονται με το κοινοτικό δίκαιο, το σύστημα των ποσοστώσεων έχει σημασία μόνο όσον αφορά τη νηολόγηση των αλιευτικών σκαφών που αλιεύουν είδη ψαριών που υπόκεινται σε ποσοστώσεις.

25. Για να εξεταστεί ευχερέστερα το δεύτερο ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου, ενδείκνυται να υποδιαιρεθεί σε διάφορα τμήματα, ανάλογα με το αν αφορά την ιθαγένεια ή τη διαμονή των κυρίων ή εκμεταλλευομένων[4] των πλοίων ή τον τόπο εκμεταλλεύσεώς τους, και συνεπώς το ερώτημα αυτό πρέπει να αναδιατυπωθεί ως εξής:

« Απαγορεύει στα κράτη μέλη το κοινοτικό δίκαιο, και συγκεκριμένα τα άρθρα 7, 52 και 221 της Συνθήκης ΕΟΚ, να επιβάλλουν ως προϋποθέσεις της εγγραφής των αλιευτικών σκαφών στα νηολόγιά τους τα εξής:

3 — Στο σημείο αυτό παραπέμπω στη νομολογία του Δικαστηρίου, κατά την οποία η έδρα των εταιριών, κατά την έννοια του άρθρου 58, χρησιμεύει για τον προσδιορισμό, όπως η ιθαγένεια για τα φυσικά πρόσωπα, της σύνδεσής τους με την έννομη τάξη ενός κράτους μέλους (βλ. τις αποφάσεις της 28ης Ιανουαρίου 1986, 270/83, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1986, σ. 273, σκέψη 18, και της 10ης Ιουλίου 1986, 79/85, Segers, Συλλογή 1986, σ. 2375, σκέψη 13).

4 — Ο όρος αυτός αφορά αδιακρίτως τον ναυλωτή, τον πλοιοκτήτη ή τον εφοπλιστή (charterer, manager or operator) κατά την έννοια του άρθρου 14, παράγραφος 1, εδάφιο c, του βρετανικού νόμου.

α) οι πλοιοκτήτες, οι κύριοι (legal owners και beneficial owners), οι εφοπλιστές και οι ναυλωτές του σκάφους να έχουν την ιθαγένεια του οικείου κράτους μέλους ή να είναι εταιρίες που να έχουν την έδρα τους στο κράτος αυτό, στην τελευταία δε αυτή περίπτωση το 75 % τουλάχιστον του εταιρικού κεφαλαίου της εταιρίας να ανήκει σε υπηκόους του οικείου κράτους μέλους ή σε εταιρίες που έχουν την έδρα τους στο κράτος αυτό και το 75 % των διευθυνόντων συμβούλων ή διαχειριστών της εταιρίας να είναι υπήκοοι του οικείου κράτους μέλους,

β) οι πλοιοκτήτες, κύριοι (legal owners και beneficial owners), εφοπλιστές, ναυλωτές, μέτοχοι και διευθύνοντες σύμβουλοι ή διαχειριστές (ανάλογα με την περίπτωση) να διαμένουν και να κατοικούν στο κράτος μέλος αυτό,

γ) η εκμετάλλευση και η χρησιμοποίηση του σκάφους να διευθύνονται και να ελέγχονται με βάση το κράτος μέλος αυτό; »

26. Πριν εξετάσω διαδοχικά τις ανωτέρω προϋποθέσεις, θα ήθελα να διατυπώσω τις εξής τέσσερις προκαταρκτικές παρατηρήσεις:

1) Η πρώτη οδηγία του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 1960, περί της εφαρμογής του άρθρου 67 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 04/001, σ. 4), όπως τροποποιήθηκε μεταγενέστερα [5], δεν μνημονεύθηκε από την Επιτροπή παρά μόνο σε σχέση με την προϋπόθεση διαμονής που επιβάλλεται στους μετόχους και συνεπώς θα εξεταστεί κατά την εξέταση του στοιχείου β του ερωτήματος, όπως αναδιατυπώθηκε ανωτέρω. Εξάλλου, η Επιτροπή δεν αναφέρθηκε στην οδηγία αυτή κατά την άσκηση της προσφυγής της λόγω παραβάσεως, η οποία αφορά μόνο τις προϋποθέσεις περί ιθαγένειας.

2) Δεδομένου ότι στις παρούσες υποθέσεις τίθεται ζήτημα προσβάσεως των υπηκόων ενός κράτους μέλους στις αλιευτικές δραστηριότητες και στην άσκησή τους σε άλλο κράτος μέλος με τη χρησιμοποίηση σκάφους νηολογημένου στο τελευταίο αυτό κράτος μέλος, νομίζω ότι δεν εφαρμόζεται το άρθρο 59 της Συνθήκης, που αφορά την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και το οποίο επικαλείται η Ισπανική Κυβέρνηση. Νομίζω δηλαδή ότι, για να μπορεί να γίνεται λόγος για παροχή υπηρεσιών, κατά την έννοια του άρθρου 59, στον τομέα της θαλάσσιας αλιείας, πρέπει να πρόκειται για υπηρεσίες κοινοτικού υπηκόου εγκατεστημένου σε ένα κράτος μέλος προς πρόσωπο εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος, οι οποίες όμως να παρέχονται με τη χρησιμοποίηση αλιευτικού πλοίου νηολογημένου στο πρώτο κράτος μέλος.

3) Με την απόφαση της 30ής Μαΐου 1989, 305/87, όπ.π., σκέψεις 12 και 13, το Δικαστήριο υπέμνησε ότι

« η γενική αρχή του άρθρου 7 της Συνθήκης, περί απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγενείας, συγκεκριμενοποιείται από τα άρθρα 48, 52 και 59 της Συνθήκης σχετικά με τους ειδικούς τομείς που διέπονται από αυτά. Κατά συνέπεια, κάθε ρύθμιση ασυμβίβαστη προς τις διατάξεις αυτές είναι ασυμβίβαστη και προς το άρθρο 7 της Συνθήκης »

το οποίο

« μπορεί, επομένως, να εφαρμοστεί αυτοτελώς μόνο σε περιπτώσεις διεπόμενες από

5 — Η οδηγία αυτή έχει καταργηθεί και αντικατασταθεί από την 1η Ιουλίου 1990 από την οδηγία 88/361/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 1988 (ΕΕ L 178, σ. 5).

το κοινοτικό δίκαιο, για τις οποίες η Συνθήκη δεν προβλέπει ειδική απαγόρευση των διακρίσεων ».

Επομένως, το ζήτημα αν οι επίμαχες προϋποθέσεις νηολογήσεως συμβιβάζονται με το άρθρο 7 της Συνθήκης πρέπει να εξεταστεί μόνο εφόσον συντρέχει περίπτωση που δεν καλύπτεται από τις ειδικές εν προκειμένω διατάξεις.

27. Το δε άρθρο 40, παράγραφος 3, της Συνθήκης, το οποίο επικαλούνται οι προσφεύγοντες στην υπόθεση C-221/89, αποτελεί απλώς την ειδική έκφραση, στον τομέα της γεωργίας, της γενικής αρχής της ισότητας, η οποία είναι κατά πολύ ευρύτερη από τη γενική αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας, η οποία εντούτοις είναι η μόνο της οποίας τίθεται ζήτημα εφαρμογής εν προκειμένω.

4) Τέλος, το άρθρο 53 της Συνθήκης, το οποίο επίσης επικαλούνται οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης στην υπόθεση C-221/89 και το οποίο ορίζει ότι

« τα κράτη μέλη δεν εισάγουν νέους περιορισμούς για την εγκατάσταση στην επικράτειά τους υπηκόων άλλων κρατών μελών, εκτός αν η παρούσα Συνθήκη ορίζει άλλως »,

δεν προσθέτει πλέον τίποτα στη γενική απαγόρευση που προβλέπει το άρθρο 52, αφότου το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι από το τέλος της μεταβατικής περιόδου το άρθρο 52 έχει απευθείας εφαρμογή.

28. Μετά τις ανωτέρω διευκρινίσεις ας έλθουμε στην εξέταση των επίμαχων προϋποθέσεων νηολογήσεως.

α) *Ως προς τις προϋποθέσεις περί ιθαγένειας*

29. Δεν μπορεί να υπάρχει αμφιβολία ότι οι προϋποθέσεις περί ιθαγένειας που προβλέπει η βρετανική νομοθεσία του 1988 είναι ασυμβίβαστες με την απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας την οποία προβλέπουν τα άρθρα 52 και 221 της Συνθήκης σε σχέση αφενός με το δικαίωμα εγκαταστάσεως και αφετέρου με το δικαίωμα οικονομικής συμμετοχής στο κεφάλαιο των εταιριών κατά την έννοια του άρθρου 58. Στο σημείο αυτό συμφωνώ πλήρως με τις απόψεις της Επιτροπής, οι οποίες εκτίθενται στις εκθέσεις για την επ' ακροατηρίου συζήτηση (βλ. τα σημεία 49 και 50 στην υπόθεση C-221/89, καθώς και τα σημεία 21 και 22 στην υπόθεση C-246/89). Όπως δέχθηκε ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου με τη σκέψη 30 της Διατάξεως της 10ης Οκτωβρίου 1989 στην υπόθεση 246/89 R (όπ.π.),

« τα δικαιώματα που απορρέουν από τις προαναφερθείσες διατάξεις της Συνθήκης περιλαμβάνουν όχι μόνο το δικαίωμα εγκαταστάσεως και συμμετοχής στο κεφάλαιο εταιριών, αλλά επίσης το δικαίωμα ασκήσεως οικονομικής δραστηριότητας, ενδεχομένως κατόπιν ιδρύσεως εταιρίας, υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζει νομοθετικά το κράτος εγκαταστάσεως για τους δικούς του υπηκόους ».

30. Το άρθρο 52, δεύτερο εδάφιο, ορίζει τα εξής:

« η ελευθερία εγκαταστάσεως περιλαμβάνει την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών

δραστηριοτήτων, καθώς και τη σύσταση και τη διαχείριση επιχειρήσεων, και ιδίως εταιριών κατά την έννοια του άρθρου 58, παράγραφος 2, *σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τη νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως για τους δικούς της υπηκόους,* με την επιφύλαξη των διατάξεων του κεφαλαίου της παρούσης Συνθήκης που αναφέρονται στην κυκλοφορία κεφαλαίων ».

Κατά το πρώτο εδάφιο του ίδιου άρθρου, η κατάργηση των περιορισμών της ελευθερίας εγκαταστάσεως εκτείνεται επίσης στους περιορισμούς για την ίδρυση πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών εταιριών από τους υπηκόους ενός κράτους μέλους που είναι εγκατεστημένοι στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους.

31. Από το ανωτέρω κείμενο, και ιδίως από το υπογραμμισμένο χωρίο, προκύπτει ότι πρέπει να απορριφθεί το επιχείρημα της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου ότι δεν συντρέχει παράβαση του άρθρου 52, αφού οι προϋποθέσεις περί ιθαγένειας δεν εμποδίζουν τους υπηκόους των άλλων κρατών μελών να εγκαθίστανται στο Ηνωμένο Βασίλειο και να εκμεταλλεύονται αλιευτικά σκάφη με βάση τη χώρα αυτή, αλλ' απλώς εμποδίζει την εκμετάλλευση υπό βρετανική σημαία: ο τελευταίος αυτός περιορισμός δεν ισχύει για τους Βρετανούς υπηκόους. Θα ήθελα να προσθέσω ότι, αν όλα τα κράτη μέλη επέβαλλαν, ως προϋπόθεση νηολογήσεως των αλιευτικών σκαφών, παρόμοιες προϋποθέσεις διαμονής ή κατοικίας όπως αυτές που προβλέπει η βρετανική νομοθεσία, οι εγκατεστημένοι στο Ηνωμένο Βασίλειο υπήκοοι των άλλων κρατών μελών δεν θα μπορούσαν να επιδίδονται στην αλιεία υπό οποιαδήποτε σημαία, αφού δεν θα είχαν δικαίωμα να τους χορηγηθεί η σημαία κανενός κράτους μέλους.

32. Τα ανωτέρω ισχύουν εξίσου για τους μετόχους και διευθύνοντες συμβούλους ή διαχειριστές εταιριών που έχουν την ιθαγένεια άλλων κρατών μελών και οι οποίοι έχουν το δικαίωμα, βάσει της ανωτέρω διατάξεως, να ιδρύουν και να διαχειρίζονται εταιρίες κατά την έννοια του άρθρου 58, δεύτερο εδάφιο, υπό τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν για τους βρετανικής ιθαγενείας μετόχους και διαχειριστές.

33. Όσον αφορά τις εταιρίες των άλλων κρατών μελών, οι οποίες, δυνάμει του άρθρου 58, πρώτο εδάφιο, εξομοιώνονται, σε σχέση με την εφαρμογή των διατάξεων περί του δικαιώματος εγκαταστάσεως, με τα φυσικά πρόσωπα, η βρετανική νομοθεσία τούς στερεί κάθε δικαίωμα εγκαταστάσεως στο Ηνωμένο Βασίλειο μέσω πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών εταιριών, αφού προβλέπει ότι μόνο οι εταιρίες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη βρετανική νομοθεσία μπορούν να έχουν την κυριότητα, πλοιοκτησία ή εκμετάλλευση αλιευτικών σκαφών και περιορίζει το δικαίωμά τους να μετέχουν στο εταιρικό κεφάλαιο των εταιριών αυτών, όπως ακριβώς περιορίζει και τα δικαιώματα των φυσικών προσώπων.

34. Επιπλέον, το άρθρο 221 της Συνθήκης το οποίο ορίζει ότι

« με την επιφύλαξη των άλλων διατάξεων της παρούσης Συνθήκης και εντός τριών ετών από την έναρξη της ισχύος της, τα κράτη μέλη παρέχουν στους υπηκόους των άλλων κρατών μελών μεταχείριση ίση με την παρεχομένη στους υπηκόους τους, σχετικά με τη συμμετοχή τους στο κεφάλαιο εταιριών κατά την έννοια του άρθρου 58 »,

απαγορεύει την εφαρμογή των προϋποθέσεων περί ιθαγένειας ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία οι ενδιαφερόμενοι δεν προτίθενται να εγκατασταθούν στο Ηνωμένο Βασίλειο.

35. Τέλος, η ευχέρεια που παρέχει στον Υπουργό το άρθρο 14, παράγραφος 4, του

βρετανικού νόμου να εξαιρεί ορισμένα άτομα από την τήρηση της προϋποθέσεως περί ιθαγένειας, ενόψει της διάρκειας της διαμονής τους στο Ηνωμένο Βασίλειο και της διάρκειας της απασχολήσεώς τους στον τομέα της αλιείας, δεν συνεπάγεται ότι οι προϋποθέσεις περι ιθαγένειας συμβιβάζονται με τη Συνθήκη. Όπως υπενθύμισε η Επιτροπή, γίνεται κατά πάγια νομολογία δεκτό ότι το γεγονός και μόνο ότι η αρμόδια αρχή είναι εξουσιοδοτημένη να χορηγεί απαλλαγές ή εξαιρέσεις δεν μπορεί να δικαιολογήσει τα αντίθετα προς τη Συνθήκη εθνικά μέτρα, ακόμη και αν η εξουσία αυτή χρησιμοποιείται αφειδώς [6].

36. Από τις ανωτέρω σκέψεις συνάγεται ότι πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση στο μέρος α του δεύτερου ερωτήματος στην υπόθεση C-221/89: το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει στα κράτη μέλη να προβλέπουν, ως προϋπόθεση εγγραφής των αλιευτικών σκαφών στα εθνικά νηολόγιά τους, ότι οι κύριοι, πλοιοκτήτες και εφοπλιστές των πλοίων αυτών, ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για φυσικά ή νομικά πρόσωπα, ή το 75 % των διευθυνόντων συμβούλων ή διαχειριστών ή των μετόχων της εταιρίας που έχει την κυριότητα ή εκμετάλλευση του σκάφους πρέπει να έχουν την ιθαγένεια του κράτους αυτού, ακόμη και αν η αρμόδια εθνική αρχή έχει κατά νόμο την ευχέρεια να απαλλάσσει ορισμένα άτομα από την τήρηση της προϋποθέσεως αυτής.

37. Πριν ολοκληρώσω την εξέταση του ζητήματος σχετικά με την προϋπόθεση ιθαγένειας, θα ήθελα ακόμη να υπομνήσω ότι κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση η Επιτροπή δέχθηκε ότι το κράτος μέλος της σημαίας μπορεί να προβλέπει ότι ο πλοίαρχος και ο υποπλοίαρχος του πλοίου πρέπει να έχουν την ιθαγένειά του.

6 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 24ης Ιανουαρίου 1978, 82/77, Van Tiggele (Rec. 1978, σ. 25, σκέψη 19), και της 16ης Δεκεμβρίου 1980, 27/80, Fietje (Rec. 1980, σ. 3839, σκέψη 14).

β) *Ως προς τις προϋποθέσεις σχετικά με τη διαμονή και την κατοικία των φυσικών προσώπων και τον τόπο του κέντρου δραστηριοτήτων των νομικών προσώπων*

38. Όσον αφορά τις προϋποθέσεις στις οποίες αναφέρεται το μέρος β του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος, όπως αναδιατυπώθηκε ανωτέρω, επιβάλλεται καταρχάς η παρατήρηση ότι το γεγονός και μόνο ότι ασκείται αλιεία, χωρίς να υπάρχει σχέση εξαρτημένης εργασίας, με τη χρησιμοποίηση αλιευτικού σκάφους νηολογημένου σε κράτος μέλος, δεν σημαίνει ότι υπάρχει εγκατάσταση στο κράτος μέλος αυτό. Προς επίρρωση των ανωτέρω, παραπέμπω στην απόφαση του Δικαστηρίου της 27ης Σεπτεμβρίου 1989, 9/88, Lopes da Veiga (Συλλογή 1989, σ. 2989, σκέψεις 12 έως 17), από την οποία προκύπτει ότι, για να μπορεί ο υπήκοος κράτους μέλους που ασκεί σε μόνιμη βάση έμμισθη δραστηριότητα επί πλοίου νηολογημένου σε άλλο κράτος μέλος να χαρακτηριστεί ως εργαζόμενος με ιθαγένεια κράτους μέλους που απασχολείται στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, πρέπει η εργασιακή σχέση να συνδέεται αρκετά στενά με το έδαφος αυτό. Για να κριθεί αν αυτό συμβαίνει στη συγκεκριμένη περίπτωση, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όχι μόνο το γεγονός ότι εργάζεται επί πλοίου νηολογημένου στο κράτος μέλος αυτό, αλλά και άλλες περιστάσεις, όπως το γεγονός ότι εργάζεται σε εταιρία που έχει συσταθεί σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους αυτού και είναι εγκατεστημένη στο κράτος αυτό ή ότι προσελήφθη στο κράτος αυτό και η εργασιακή του σχέση προς τον εργοδότη του διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους της σημαίας ή ακόμη ότι είναι ασφαλισμένος στο σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων του κράτους μέλους αυτού, όπου και καταβάλλει τον φόρο εισοδήματος.

39. Νομίζω ότι το ίδιο πρέπει να συμβαίνει και σε σχέση με το δικαίωμα εγκαταστάσεως: προκειμένου ο υπήκοος κράτους μέλους να θεωρηθεί ότι ασκεί το δικαίωμα ελεύθερης εγκαταστάσεως σε άλλο κράτος μέλος, δεν

αρκεί να εκμεταλλεύεται αλιευτικό σκάφος νηολογημένο στο άλλο αυτό κράτος μέλος, αλλά πρέπει επιπλέον η δραστηριότητά του να έχει και άλλους δεσμούς με το έδαφος του κράτους αυτού.

40. Το ζήτημα συνεπώς είναι ποιοι είναι οι άλλοι αυτοί δεσμοί των οποίων τη συνδρομή επιτρέπεται να απαιτεί το κράτος μέλος από τους υπηκόους των άλλων κρατών μελών που προτίθενται να εκμεταλλεύονται αλιευτικά σκάφη με τη σημαία του, χωρίς η απαίτησή του αυτή να συνιστά παράβαση του άρθρου 52 της Συνθήκης· το ζήτημα δε ειδικότερα είναι αν το κράτος αυτό μπορεί να απαιτεί, όπως η βρετανική νομοθεσία, να διαμένουν και να κατοικούν στο έδαφός του οι έχοντες την κυριότητα και εκμετάλλευση του σκάφους, καθώς και το 75 % των μετόχων και διαχειριστών των εταιριών στις οποίες ανήκει το πλοίο ή οι οποίες έχουν την εκμετάλλευσή του.

41. Στην προκειμένη περίπτωση επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι προϋποθέσεις αυτές, εφόσον δεν ληφθούν υπόψη οι προϋποθέσεις περί ιθαγένειας, ισχύουν αδιακρίτως τόσο για τους Βρετανούς, όσο και για τους υπηκόους των άλλων κρατών μελών. Η Επιτροπή, η Ισπανική Κυβέρνηση, καθώς και οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης στην υπόθεση C-221/89 ισχυρίζονται πάντως ότι οι προϋποθέσεις αυτές, ακόμη και αν τυπικά ισχύουν εξίσου και για τους ημεδαπούς, στην πραγματικότητα δημιουργούν διακρίσεις τόσο λόγω των σκοπών τους όσο και λόγω των αποτελεσμάτων τους, δεδομένου ότι τη συντριπτική πλειοψηφία των ενδιαφερομένων Βρετανών υπηκόων τις πληροί αυτομάτως. Με την απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 1989, C-3/88, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1989, σ. 4035, σκέψη 8), το Δικαστήριο δέχθηκε ρητά ότι το άρθρο 52 της Συνθήκης, ως ειδική έκφραση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως,

« απαγορεύει όχι μόνο την πρόδηλη διάκριση λόγω ιθαγενείας, αλλά ακόμη οποιαδήποτε συγκεκαλυμμένη μορφή διακρίσεως η οποία, κατ' εφαρμογή άλλων κριτηρίων διακρίσεως, καταλήγει στην πραγματικότητα στο ίδιο αποτέλεσμα ».

42. Φρονώ πάντως ότι η επιβολή προϋποθέσεως διαμονής δεν αποτελεί κατ' ανάγκη, από την άποψη του δικαιώματος εγκαταστάσεως, κριτήριο που να δημιουργεί στην πραγματικότητα δυσμενείς διακρίσεις λόγω ιθαγένειας. Βέβαια η επιβολή προϋποθέσεως διαμονής υπό την έννοια ότι θα ήταν αναγκαίος ορισμένος χρόνος διαμονής στην ημεδαπή *πριν* να υπάρχει δυνατότητα ασκήσεως ελεύθερου επαγγέλματος θα δημιουργούσε συγκαλυμμένες διακρίσεις, καθόσον οι ημεδαποί θα την πληρούσαν σχεδόν αυτόματα και επομένως θα αποτελούσε πρόσκομμα, αν όχι μόνο, τουλάχιστον κυρίως, για τους υπηκόους των άλλων κρατών μελών.

43. Αλλιώς όμως εμφανίζεται το πρόβλημα, όταν η προϋπόθεση διαμονής δεν χρειάζεται να συντρέχει πριν από την έναρξη ασκήσεως του επαγγέλματος, αλλά κατά τη διάρκεια της ασκήσεώς του. Όπως δηλαδή ανέφερε ο γενικός εισαγγελέας Darmon στο σημείο 3 των προτάσεων που ανέπτυξε στις 7 Ιουνίου 1988 στην υπόθεση 81/87, Daily Mail (Συλλογή 1988, σ. 5500),

« η εγκατάσταση, κατά την έννοια της Συνθήκης, περιλαμβάνει δύο στοιχεία: την πραγματική εγκατάσταση και την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας — και τα δύο αν όχι σε μόνιμη βάση, τουλάχιστον για μεγάλη περίοδο ».

Κατά το γενικό πρόγραμμα του Συμβουλίου για την κατάργηση των περιορισμών στην ελευθερία εγκαταστάσεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 7), πρέπει να υφίσταται « *εγκατάσταση* (...) με σκοπό την άσκηση μη μισθωτής δραστηριότητας στο έδαφος ενός κράτους μέλους ».

44. Το δικαίωμα εγκαταστάσεως σημαίνει πάντως όχι μόνο ότι υφίσταται υλική εγκατάσταση εντός του εδάφους της χώρας εγκαταστάσεως, αλλά επίσης ότι σκοπός της εγκαταστάσεως αυτής είναι η άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου όμως [7], οι κανόνες της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων καλύπτουν μόνο την άσκηση πραγματικών και γνήσιων δραστηριοτήτων, ενώ αποκλείονται οι δραστηριότητες που είναι τόσο περιορισμένες, ώστε να εμφανίζονται ως καθαρά περιθωριακές και επουσιώδεις. Η φυσική παρουσία επομένως εντός του εδάφους της χώρας εγκαταστάσεως πρέπει να είναι τέτοια, ώστε να καθιστά δυνατή την άσκηση πραγματικών και γνήσιων δραστηριοτήτων εντός του εδάφους της χώρας εγκαταστάσεως ή με βάση το έδαφος αυτό.

45. Τέλος, δεν είναι άσκοπο να υπομνηστεί ότι η φυσική αυτή παρουσία εντός του εδάφους της χώρας εγκαταστάσεως πρέπει, αν δεν έχει μόνιμο χαρακτήρα, τουλάχιστον να προορίζεται να διαρκέσει επ' αόριστον, ειδάλλως δεν θα μπορούσε να γίνει διάκριση μεταξύ εγκαταστάσεως και παροχής υπηρεσιών. Από την απόφαση του Δικαστηρίου της 5ης Οκτωβρίου 1988, 196/87, Steymann (Συλλογή 1988, σ. 6159, σκέψεις 16 και 17), προκύπτει ότι μια δραστηριότητα που ασκείται με χαρακτήρα μονιμότητας ή, εν πάση περιπτώσει, χωρίς δυνάμενο να προβλεφθεί χρονικό περιορισμό, δεν εμπίπτει στις κοινοτικές διατάξεις περί παροχής υπηρεσιών, αλλά στο πεδίο εφαρμογής, ανάλογα με την περίπτωση, των άρθρων 48 έως 51 και 52 έως 58 της Συνθήκης, πράγμα που οπωσδήποτε συμβαίνει όταν ο υπήκοος κράτους μέλους μεταβαίνει στο έδαφος άλλου κράτους μέλους και εγκαθιστά εκεί την κύρια κατοικία του.

7 — Βλ., όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, τις αποφάσεις της 23ης Μαρτίου 1982, 53/81, Levin (Συλλογή 1982, σ. 1035, σκέψη 17), της 3ης Ιουνίου 1986, 139/85, Kempf (Συλλογή 1986, σ. 1741, σκέψη 10), της 21ης Ιουνίου 1988, 197/86, Brown (Συλλογή 1988, σ. 3205, σκέψη 21), και της 31ης Μαΐου 1989, 344/87, Bettray (Συλλογή 1989, σ. 1621, σκέψη 13), καθώς και, όσον αφορά τον γενικότερο ορισμό της έννοιας « οικονομικές δραστηριότητες » του άρθρου 2 της Συνθήκης ΕΟΚ, την απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1988, 196/87, Steymann (Συλλογή 1988, σ. 6159, σκέψη 13).

46. Απ' όλες τις ανωτέρω σκέψεις συνάγεται ότι όλες οι προϋποθέσεις διαμονής δεν αντιβαίνουν κατ' ανάγκη προς το άρθρο 52, δεδομένου ότι το δικαίωμα εγκαταστάσεως σημαίνει εξ ορισμού ότι υφίσταται διαρκής φυσική παρουσία επί του εδάφους της χώρας εγκαταστάσεως, ώστε να καθίσταται δυνατή η πραγματική και αποτελεσματική άσκηση των οικείων οικονομικών δραστηριοτήτων.

47. Κατόπιν αυτών, φρονώ ότι ορθώς η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η επιβολή της προϋποθέσεως να έχουν διαμονή στο Ηνωμένο Βασίλειο *όλοι* οι πλοιοκτήτες, κύριοι και εφοπλιστές των βρετανικών αλιευτικών σκαφών βαίνει πέραν των όσων επιτρέπει το άρθρο 52 της Συνθήκης. Το ίδιο ισχύει κατά μείζονα λόγο για την προϋπόθεση κατοικίας, η οποία αποτελεί, κατά την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, αυστηρότερη προϋπόθεση απ' ό,τι η απλή διαμονή και σημαίνει ότι ο ενδιαφερόμενος πρέπει να ζει στο κράτος μέλος με την πρόθεση να εγκατασταθεί διαρκώς και μονίμως σ' αυτό. Το ίδιο συμπέρασμα ισχύει και για την προϋπόθεση κατά την οποία το 75 % των διευθυνόντων συμβούλων ή διαχειριστών και των μετόχων των εταιριών που έχουν την κυριότητα ή εκμετάλλευση των νηολογημένων στο Ηνωμένο Βασίλειο αλιευτικών σκαφών πρέπει να διαμένουν και να κατοικούν στο Ηνωμένο Βασίλειο.

48. Απομένει τώρα να εξεταστεί το ζήτημα τι συμβαίνει, όταν το σκάφος αυτό ανήκει πλήρως σε ένα μόνο πρόσωπο. Συναφώς επιβάλλεται η παρατήρηση ότι, αν το δικαίωμα εγκαταστάσεως συνεπάγεται ότι πρέπει να υπάρχει υλική εγκατάσταση επί του εδάφους της χώρας εγκαταστάσεως, εντούτοις δεν σημαίνει ότι ο ασκών το δικαίωμα αυτό πρέπει να διαμένει ο ίδιος ούτε, κατά μείζονα λόγο, να διαμένει συνήθως ή να κατοικεί στο έδαφος αυτό. Η αντίληψη αυτή θα περιόριζε ανεπίτρεπτα το δικαίωμα εγκαταστάσεως που παρέχει η Συνθήκη, εφόσον θα εμπόδιζε την άσκηση του δικαιώματος δευτερεύουσας εγκαταστάσεως. Κατά πάγια νομολογία, η οποία επιβεβαιώθηκε, μεταξύ άλλων, με την απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Ιουλίου 1988, 143/87, όπ.π., σκέψη 11,

« η ελευθερία εγκαταστάσεως δεν περιορίζεται στο δικαίωμα δημιουργίας μιας και μόνης εγκαταστάσεως στο εσωτερικό της Κοινότητας, αλλά συνεπάγεται τη δυνατότητα δημιουργίας και διατηρήσεως, εφόσον τηρούνται οι επαγγελματικοί κανόνες, περισσοτέρων από ένα κέντρων δραστηριότητας στο έδαφος της Κοινότητας ».

49. Όσον αφορά την προϋπόθεση να έχουν στο Ηνωμένο Βασίλειο το κέντρο δραστηριοτήτων τους (principal place of business) οι εταιρίες που έχουν την κυριότητα ή εκμετάλλευση νηολογημένων στο Ηνωμένο Βασίλειο αλιευτικών σκαφών, δεν χρειάζεται να προσθέσω και πολλά στις παρατηρήσεις που ανέπτυξα κατά την εξέταση των προϋποθέσεων περί ιθαγένειας. Στη νομολογία του Δικαστηρίου γίνεται δεκτό ότι, για τις εταιρίες, η έδρα κατά την έννοια του άρθρου 58, δηλαδή η κατασταστική έδρα, η κεντρική διοίκηση ή η κύρια εγκατάσταση, χρησιμεύει για τον προσδιορισμό, όπως η ιθαγένεια για τα φυσικά πρόσωπα, της σύνδεσής τους με την έννομη τάξη ενός κράτους μέλους. Από το γεγονός αυτό το Δικαστήριο συνήγαγε ότι

« το να γίνει δεκτό ότι το κράτος μέλος εγκαταστάσεως μπορεί ελεύθερα να προβαίνει σε διαφορετική μεταχείριση λόγω του μόνου γεγονότος ότι η έδρα της εταιρίας βρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος θα απογύμνωνε το άρθρο 58 από το περιεχόμενό του » [8].

50. Η αρχή αυτή ισχύει και εν προκειμένω, καθόσον το να απαιτηθεί από μια εταιρία που έχει συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους και έχει την καταστατική έδρα της, την κεντρική διοίκησή της ή την κύρια εγκατάστασή της στο κράτος μέλος αυτό, ή έστω σε άλλο κράτος μέλος, να μεταφέρει το κέντρο δραστηριοτήτων της (principal place of business) στο κράτος μέλος στο οποίο πρόκειται να ασκήσει ορισμένη δραστηριότητα, π.χ. αλιεία, θα σήμαινε ότι η εταιρία αυτή δεν θα είχε πλέον τη δυνατότητα να ασκήσει το δικαίωμα εγκαταστάσεως υπό μορφή ιδρύσεως πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών εταιριών, όπως προβλέπεται ρητά από το δεύτερο εδάφιο της πρώτης παραγράφου του άρθρου 52.

51. Επιπλέον, θα ήθελα να προσθέσω ότι η δευτερεύουσα εγκατάσταση δεν χρειάζεται να λαμβάνει κατ' ανάγκη τη μορφή πρακτορείου, υποκαταστήματος ή θυγατρικής εταιρίας, αλλά μπορεί ενδεχομένως να ασκείται, όπως δέχθηκε το Δικαστήριο με την απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1986, 205/84, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1986, σ. 755, σκέψη 21),

« μέσω απλού γραφείου, το οποίο διευθύνεται από το προσωπικό [της επιχειρήσεως] ή από ανεξάρτητο πρόσωπο, στο οποίο όμως έχει δοθεί η εντολή να ενεργεί γι' αυτή κατά τρόπο μόνιμο, όπως θα έπραττε ένα πρακτορείο ».

52. Χάριν πληρότητας θα ήθελα να προσθέσω ότι η εκ μέρους της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου επίκληση της αποφάσεως της 6ης Νοεμβρίου 1984, 182/83, Fearon (Συλλογή 1984, σ. 3677), με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι συμβιβαζόταν με το άρθρο 52 η προϋπόθεση διαμονής στην ιρλανδική επικράτεια που επιβαλλόταν στους υπηκόους των άλλων κρατών μελών, δεν έχει καμία σημασία για την προκειμένη υπόθεση. Εκτός του ότι εκείνη η προϋπόθεση διαμονής δεν συνοδευόταν από προϋπόθεση ιθαγένειας, η υπόθεση εκείνη είχε πολλές διαφορές από τις προκείμενες υποθέσεις. Πρώτον, στην υπόθεση εκείνη επρόκειτο για προϋπόθεση διαμονής που επιβαλλόταν στους υπηκόους άλλων κρατών μελών που είχαν ήδη ασκήσει το δικαίωμα εγκαταστάσεως στην Ιρλανδία, δυνάμει του άρθρου 52 της Συνθήκης, με τη συμμετοχή τους στη σύσταση εταιρίας κατά την έννοια του άρθρου 58, ενώ εν προκειμένω η προϋπόθεση διαμονής περιορίζει το ίδιο το δικαίωμα των υπηκόων των άλλων κρατών μελών να μετάσχουν στη σύσταση εταιρίας

8 — Βλ. τις αποφάσεις της 28ης Ιανουαρίου 1986, 270/83, όπ.π., σκέψη 18, και της 10ης Ιουλίου 1986, 79/85, όπ.π., σκέψεις 13 και 14.

στο Ηνωμένο Βασίλειο. Δεύτερον, στην υπόθεση Fearon η προϋπόθεση διαμονής που επιβαλλόταν στους μετόχους δεν αφορούσε το δικαίωμα ασκήσεως οικονομικής δραστηριότητας, αλλ' απλώς την εξαίρεση από τα μέτρα απαλλοτριώσεως που λαμβάνονταν δυνάμει της νομοθεσίας περί της ιδιοκτησίας αγροτικών ακινήτων, σκοπός της οποίας ήταν να εξασφαλιστεί, κατά το δυνατόν, ότι η γη θα ανήκει σε όσους τη δουλεύουν. Τέλος, η προϋπόθεση διαμονής στην υπόθεση εκείνη δεν κάλυπτε ολόκληρη την εθνική επικράτεια, αλλά ήταν γεωγραφικά περιορισμένη: την πληρούσαν μόνο όσοι διέμεναν σε απόσταση μικρότερη των τριών μιλίων από το ακίνητο, έστω και αν είχαν την ιρλανδική υπηκοότητα.

53. Δεδομένου ότι οι προϋποθέσεις διαμονής και κατοικίας που επιβάλλονται, μεταξύ άλλων, στο 75 % των μετόχων είναι συνεπώς ασυμβίβαστες με το άρθρο 52 της Συνθήκης, θα μπορούσα να είμαι σχετικά σύντομος σχετικά με το ζήτημα αν συμβιβάζονται με την πρώτη οδηγία του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 1960, περί της εφαρμογής του άρθρου 67 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 10/001, σ. 4), όπως έχει τροποποιηθεί. Είναι εξάλλου αξιοσημείωτο ότι η οδηγία αυτή αντικαταστάθηκε την 1η Ιουλίου 1990 από την προαναφερθείσα οδηγία 88/361 του Συμβουλίου, η οποία, εκτός από ορισμένες ολιγάριθμες και προσωρινές εξαιρέσεις, προβλέπει την πλήρη κατάργηση των περιορισμών « των κινήσεων κεφαλαίων που πραγματοποιούνται μεταξύ κατοίκων των κρατών μελών » (άρθρο 1), στις οποίες καταλέγονται οι « άμεσες επενδύσεις που πραγματοποιούνται στο εθνικό έδαφος από μη κατοίκους » ή η « απόκτηση από μη κατοίκους εθνικών τίτλων που δεν είναι διαπραγματεύσιμοι στο χρηματιστήριο » (βλ. τα σημεία Ι. Α και ΙΙΙ. Α.3 του παραρτήματος Ι της οδηγίας), δηλαδή οι συναλλαγές στις οποίες αναφέρεται ρητά η Επιτροπή. Ακόμη όμως και όταν ίσχυε η πρώτη οδηγία, όπως τροποποιήθηκε, μεταξύ άλλων, με την οδηγία 86/566/ΕΟΚ, της 17ης Νοεμβρίου 1986 (ΕΕ L 332, σ. 22), δεν υπήρχε καμία αμφιβολία ότι ήσαν ανεπίτρεπτες οι προϋποθέσεις διαμονής και κατοικίας που επιβάλλονταν στους μετόχους. Πράγματι, το γεγονός ότι η πρώτη οδηγία αφορούσε ρητά μόνο τις πράξεις επί συναλλάγματος δεν εμπόδισε το Δικαστήριο να την εφαρμόσει, με την απόφαση της 24ης Ιουνίου 1986, 157/85, Brugnoni (Συλλογή 1986, σ. 2013, σκέψη 22), σε όλα τα εμπόδια που αποτελούν « πρόσκομμα » για την ευρύτερη δυνατή ελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων για τις οποίες πρέπει να επιτευχθεί πλήρης ελευθέρωση. Η απόφαση Brugnoni βέβαια αφορούσε το άρθρο 2, παράγραφος 1, της πρώτης οδηγίας, το οποίο προβλέπει τη χορήγηση γενικών αδειών για τις κινήσεις κεφαλαίων που απαριθμούνται στον κατάλογο Β του παραρτήματος Ι, η δε προαναφερθείσα οδηγία 86/566 κατάργησε το ανωτέρω άρθρο 2 και συγχώνευσε τον κατάλογο Β με τον κατάλογο Α, στον οποίο αναφέρεται το άρθρο 1, παράγραφος 1, το οποίο προβλέπει τη χορήγηση κάθε αναγκαίας άδειας για συνάλλαγμα. Το γεγονός αυτό δεν επηρεάζει καθόλου το προηγούμενο συμπέρασμα, δεδομένου ότι η απόφαση Brugnoni βασίζεται, όπως εξέθεσε η Επιτροπή, στον γενικό σκοπό της πρώτης οδηγίας, καθόσον ισχύει για τις πράξεις που έχουν ελευθερωθεί και καθόσον από την απόφαση του Δικαστηρίου της 3ης Δεκεμβρίου 1987, 194/84, Επιτροπή κατά Ελλάδος (Συλλογή 1987, σ. 4737, σκέψη 9), προκύπτει ότι οι κινήσεις κεφαλαίων που απαριθμούνται στον κατάλογο Α απολαύουν επίσης « ανεπιφύλακτης ελευθερώσεως ».

54. Για όλους τους ανωτέρω λόγους πρέπει επίσης να δοθεί καταφατική απάντηση στο μέρος β του δεύτερου ερωτήματος στην υπόθεση C-221/89, όπως αναδιατυπώθηκε ανωτέρω. Με άλλα λόγια, το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει στα κράτη μέλη να προβλέπουν, ως προϋπόθεση νηολογήσεως, ότι οι πλοιοκτήτες, κύριοι, εφοπλιστές, μέτοχοι και διαχειριστές ή διευθύνοντες σύμβουλοι, ανάλογα με την περίπτωση, πρέπει να διαμένουν και κατοικούν στο κράτος μέλος της νηολογήσεως και ότι η εταιρία που έχει την κυριότητα ή εκμε-

τάλλευση πρέπει να έχει το κέντρο δραστηριοτήτων της στο κράτος μέλος αυτό.

γ) *Ως προς την προϋπόθεση σχετικά με τον τόπο εκμεταλλεύσεως, διευθύνσεως και ελέγχου του σκάφους*

55. Θα ήθελα να υπομνήσω ότι η εγγραφή των αλιευτικών σκαφών στο νέο βρετανικό νηολόγιο επιτρέπεται, κατά το στοιχείο b της παραγράφου 1 του άρθρου 14 του βρετανικού νόμου, μόνο εφόσον

« η εκμετάλλευση του σκάφους και η χρησιμοποίησή του διευθύνονται και ελέγχονται με βάση το Ηνωμένο Βασίλειο ».

56. Από τις γενικότερες σκέψεις που ανέπτυξα σε σχέση με την ίδια την έννοια της εγκαταστάσεως, όπως χρησιμοποιείται στη Συνθήκη, προκύπτει ότι η προϋπόθεση αυτή συμβιβάζεται με το άρθρο 52 της Συνθήκης. Θα ήθελα δηλαδή να υπενθυμίσω ότι η εγκατάσταση συνεπάγεται μια διαρκή φυσική παρουσία επί του εδάφους του κράτους εγκαταστάσεως, καθώς και την πραγματική και αποτελεσματική άσκηση, επί του εδάφους αυτού ή με βάση το έδαφος αυτό, της οικείας οικονομικής δραστηριότητας, ακόμη και αν πρόκειται για θαλάσσια αλιεία.

57. Η Επιτροπή ανέφερε ότι, με την ανακοίνωση που εξέδωσε στις 19 Ιουλίου 1989 σχετικά με κοινοτικό πλαίσιο για την πρόσβαση στις ποσοστώσεις αλιείας (ανακοίνωση 89/C224/03, ΕΕ C 224, σ. 3), δέχθηκε ότι είναι νόμιμη η επιβολή της υποχρεώσεως στις επιχειρήσεις που εκμεταλλεύονται αλιευτικά σκάφη να εκπροσωπούνται στην ξηρά εντός του κράτους της σημαίας. Νομίζω ότι είναι σκόπιμο να υπενθυμίσω διά μακρών την άποψη της Επιτροπής, όπως διατυπώνεται στο σημείο 3.1. της ανωτέρω ανακοινώσεως:

« Η ευθύνη του προσώπου που εκμεταλλεύεται ένα αλιευτικό σκάφος, είτε πρόκειται για εταιρία είτε για φυσικό πρόσωπο, πρέπει να υλοποιείται μέσω μιας πραγματικής και συνεχούς εκπροσώπησης της επιχείρησης αυτής στη βάση εκμετάλλευσης και μάλιστα κατά κύρια απασχόληση.

Η εκπροσώπηση αυτή πρέπει να λαμβάνει συγκεκριμένη μορφή με την εγκατάσταση στην ξηρά μιας διοικητικής υπηρεσίας της επιχείρησης αυτής, η οποία να ανταποκρίνεται στο μέγεθος της εκμετάλλευσης της επιχείρησης και να λειτουργεί κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η τεχνικο-εμπορική διαχείριση των αλιευτικών σκαφών (φορτώσεις, μισθοί, κοινωνικές παροχές, άδειες, φορολογία, επισκευές, εφοδιασμός, ανεφοδιασμός κ.λπ.). »

Κατά την εκδίκαση των προκειμένων υποθέσεων η Επιτροπή πρόσθεσε τα εξής:

« υπό τις περιστάσεις αυτές, το κράτος μέλος μπορεί επίσης να απαιτεί να διαμένει στο έδαφός του ένα πρόσωπο διορισμένο από τον πλοιοκτήτη, κύριο ή εφοπλιστή του σκάφους, το οποίο να έχει και τη νομική ευθύνη για τις δραστηριότητες της διοικητικής αυτής υπηρεσίας, καθώς και για τη διαχείριση του συγκεκριμένου αλιευτικού σκάφους » (βλ. το σημείο 8.1 των γραπτών παρατηρήσεών της στην υπόθεση C-221/89).

58. θεωρώ ότι όλες αυτές οι διατάξεις περί παρουσίας ή εκπροσωπήσεως εντός του εδάφους του κράτους μέλους της σημαίας όχι μόνο δικαιολογούνται από την άποψη του κοινοτικού συστήματος ποσοστώσεων αλιείας, αλλ' είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την ίδια την άσκηση του δικαιώματος εγκαταστάσεως στον τομέα της θαλάσσιας αλιείας. Δεν μπορεί δηλαδή να υπάρχει « εγκατάσταση χωρίς εγκατάσταση ».

59. Αυτό δεν σημαίνει ότι η « βάση εκμεταλλεύσεως » δεν μπορεί να λαμβάνει γενικές οδηγίες από τους πλοιοκτήτες που διαμένουν σε άλλο κράτος μέλος ή από εταιρία που έχει την καταστατική έδρα της, την κεντρική διοίκησή της ή την κύρια εγκατάστασή της σε άλλο κράτος μέλος. Κατά τη γνώμη μου, η επίμαχη προϋπόθεση καθαυτή δεν αποκλείει, όπως έχει τεθεί, τη δυνατότητα αυτή: πράγματι, με βάση το Ηνωμένο Βασίλειο πρέπει να πραγματοποιείται η εκμετάλλευση του *πλοίου* και να διευθύνεται και να ελέγχεται η *χρησιμοποίησή* του, δηλαδή να διευθύνονται και να ελέγχονται οι δραστηριότητές του, πράγμα που δεν αποκλείει τη δυνατότητα να υπόκειται η υπηρεσία στην ξηρά, η οποία είναι υπεύθυνη για τη διαχείριση του πλοίου, ανεξάρτητα από το αν έχει τη μορφή θυγατρικής εταιρίας, υποκαταστήματος, πρακτορείου ή διοικητικής υπηρεσίας, στον γενικό έλεγχο του φυσικού ή νομικού προσώπου που την έχει ιδρύσει.

60. Φρονώ τέλος ότι οι ίδιες αυτές γενικές αρχές επιτρέπουν σε κάθε κράτος μέλος να επιβάλλει στα πλοία που προτίθενται να πλέουν υπό τη σημαία του την υποχρέωση να αναπτύσσουν κατά κανόνα τις δραστηριότητές τους με βάση έναν από τους λιμένες του.

61. Με άλλα λόγια, η προϋπόθεση την οποία το Δικαστήριο έκρινε νόμιμη με τις σκέψεις 28 και επόμενες της αποφάσεως της 14ης Δεκεμβρίου 1989, Jaderow (όπ.π.), στο πλαίσιο του συστήματος των ποσοστώσεων, είναι εξίσου νόμιμη ως προϋπόθεση του δικαιώματος νηολογήσεως, επειδή πρόκειται για γενική αρχή που είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ίδια την έννοια της εγκαταστάσεως.

62. Συνεπώς, στο τμήμα γ του δεύτερου ερωτήματος, όπως αναδιατυπώθηκε, πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση: το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει στα κράτη μέλη να προβλέπουν, ως προϋπόθεση της χορηγήσεως της σημαίας τους στα σκάφη, ότι η εκμετάλλευση του σκάφους και η διεύθυνση και ο έλεγχος των δραστηριοτήτων του πρέπει να πραγματοποιούνται με βάση το έδαφός τους.

III — Επί του κοινοτικού συστήματος των ποσοστώσεων αλιείας

63. Με το τρίτο ερώτημα που υπέβαλε στην υπόθεση C-221/89, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν έχει σημασία για τις απαντήσεις που πρέπει να δοθούν στο δεύτερο ερώτημα

« η ύπαρξη εθνικών ποσοστώσεων αλιευμάτων, οι οποίες κατανέμονται μεταξύ των κρατών μελών σύμφωνα με την κοινή αλιευτική πολιτική ».

Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και οι κυβερνήσεις πολλών άλλων κρατών μελών φρονούν συγκεκριμένα ότι, ακόμη και αν ορισμένα εθνικά μέτρα σαν τα επίμαχα αντιβαίνουν προς τα ανωτέρω εξετασθέντα άρθρα της Συνθήκης, εντούτοις δικαιολογούνται από λόγους που ανάγονται στο κοινοτικό σύστημα των ποσοστώσεων αλιείας και στους σκοπούς του.

64. Θα ήθελα να υπομνήσω ότι το Δικαστήριο δέχθηκε, με την προαναφερθείσα απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1989, Jaderow, τα εξής:

« το κοινοτικό δίκαιο, κατά το παρόν στάδιο της εξελίξεώς του, δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη, προκειμένου να επιτρέψουν σε ένα από τα σκάφη τους να αλιεύει στο πλαίσιο των εθνικών ποσοστώσεων αλιείας, να επιβάλλουν προϋποθέσεις που έχουν ως σκοπό να εξασφαλίζουν την ύπαρξη πραγματικού οικονομικού συνδέσμου με το εκάστοτε κράτος, καθόσον ο

σύνδεσμος αυτός αφορά μόνο τις σχέσεις μεταξύ των αλιευτικών δραστηριοτήτων του σκάφους αυτού και των πληθυσμών που εξαρτώνται από την αλιεία καθώς και τις σχετικές βιομηχανίες » (πρώτο σημείο του διατακτικού).

Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα αυτό, αφού διαπίστωσε ότι το σύστημα των ποσοστώσεων που καθιέρωθηκε με τον κανονισμό 170/83 του Συμβουλίου αποτελεί εξαίρεση από τον γενικό κανόνα της ισότητας των προϋποθέσεων προσβάσεως στα αλιευτικά αποθέματα, τον οποίο θέτει το άρθρο 2, παράγραφος 1, του προαναφερθέντος κανονισμού 101/76 (σκέψη 24).

65. Από τη διαπίστωση αυτή το Δικαστήριο συνήγαγε (σκέψη 25 της αποφάσεως Jaderow) ότι

« τα μέτρα που μπορούν να λαμβάνουν τα κράτη μέλη κατά την άσκηση της αρμοδιότητας που τους παρέχεται με το άρθρο 5, παράγραφος 2, του προαναφερθέντος κανονισμού 170/83, προκειμένου να αποκλείουν ορισμένα σκάφη που φέρουν τη σημαία τους από τη συμμετοχή στην εκμετάλλευση της εθνικής τους ποσοστώσεως, είναι δικαιολογημένα μόνον αν είναι ενδεδειγμένα και απαραίτητα προς επίτευξη του (...) σκοπού των ποσοστώσεων »,

ο οποίος

« είναι να εξασφαλίζεται σε κάθε κράτος μέλος ένα μέρος του κοινοτικού TAC [συνόλου επιτρεπομένων αλιευμάτων], καθοριζόμενο, κατά βάση, σε συνάρτηση με τα αλιεύματα τα οποία απέφεραν οι παραδοσιακές αλιευτικές δραστηριότητες και καρπώνονταν οι τοπικοί πληθυσμοί που εξαρτώνται από την αλιεία και οι σχετικές βιομηχανίες του κράτους μέλους πριν από τη θέσπιση του συστήματος των ποσοστώσεων » (σκέψη 23).

66. Εντούτοις τίθεται το ερώτημα αν η απόφαση Jaderow, καθώς και η απόφαση Agegate, η οποία δημοσιεύθηκε την ίδια ημέρα (C-3/87, Συλλογή 1989, σ. 4459), έχουν οποιαδήποτε σημασία για τις υποθέσεις που μας απασχολούν εν προκειμένω. Με τις αποφάσεις εκείνες το Δικαστήριο επιφυλάχθηκε ρητά ως προς το πρόβλημα του συμφώνου των επίδικων προϋποθέσεων προς το κοινοτικό δίκαιο, όσον αφορά την εκτός των ποσοστώσεων αλιεία[9], και εξέτασε μόνο το ζήτημα αν και κατά πόσον το κοινοτικό δίκαιο επιτρέπει σε κάθε κράτος μέλος να προσδιορίζει, με την καθιέρωση των προϋποθέσεων αυτών, σε ποια από τα πλοία του αλιευτικού του στόλου θα επιτρέπει να αλιεύουν εντός των ορίων της εθνικής ποσοστώσεώς του. Στην προκειμένη περίπτωση όμως ο νόμος του 1988 δεν ρυθμίζει την πρόσβαση στις ποσοστώσεις αλλά τη νηολόγηση των αλιευτικών σκαφών και συνεπώς θέτει προϋποθέσεις για την άσκηση όλων των δραστηριοτήτων θαλάσσιας αλιείας, περιλαμβανομένης και της αλιείας ειδών για τα οποία δεν ισχύουν ποσοστώσεις.

67. Εξάλλου, η αρμοδιότητα των κρατών μελών να αποκλείουν ορισμένα σκάφη από τη συμμετοχή στην εκμετάλλευση της εθνικής τους ποσοστώσεως, αρμοδιότητα που αναγνώρισε το Δικαστήριο με τη σκέψη 25 της αποφάσεως Jaderow, απορρέει από το άρθρο 5, παράγραφος 2, του κανονισμού 170/83, το οποίο ορίζει ότι

« τα κράτη μέλη καθορίζουν, τηρώντας τις ισχύουσες κοινοτικές διατάξεις, τις λεπτομέρειες για τη χρησιμοποίηση των ποσοστώσεων που τους έχουν παραχωρηθεί ».

Η αρμοδιότητα αυτή δεν μπορεί να ασκείται παρά μόνο έναντι των πλοίων που φέρουν τη σημαία του οικείου κράτους ή είναι νηολογημένα στο κράτος αυτό. Κατά συνέπεια, οι προϋποθέσεις νηολογήσεως των αλιευτικών σκαφών, μολονότι ενδέχεται να ρυθμίζουν,

9 — Βλ. τη σκέψη 11 της αποφάσεως Agegate και τη σκέψη 12 της αποφάσεως Jaderow.

καθόσον αποτελούν παράλληλα προϋποθέσεις για τη χορήγηση αδειών, τη δυνατότητα ασκήσεως αλιευτικών δραστηριοτήτων, περιλαμβανομένης και της αλιείας ειδών που δεν υπόκεινται σε ποσοστώσεις, δεν αποτελούν μέτρα διαχειρίσεως των εθνικών ποσοστώσεων, κατά την έννοια του προαναφερθέντος άρθρου 5, παράγραφος 2. Επιπλέον, ακόμη και αν αποτελούσαν καθαυτές μέτρα για τη διατήρηση των αλιευτικών πόρων — πράγμα που είναι, ενόψει της σκέψεως 11 της προαναφερθείσας αποφάσεως της 19ης Ιανουαρίου 1988, Pesca Valentia, πολύ αμφίβολο, καθόσον πρόκειται για προϋποθέσεις που τίθενται σε σχέση με τις ιδιότητες των φυσικών ή νομικών προσώπων που έχουν την κυριότητα ή την εκμετάλλευση των αλιευτικών σκαφών — θα ενέπιπταν « πλήρως και οριστικώς » στην αρμοδιότητα της Κοινότητας (βλ. τη σκέψη 10 της αποφάσεως Pesca Valentia) και επομένως η θέσπισή τους από τα κράτη μέλη δεν θα επιτρεπόταν καταρχήν, παρά μόνο βάσει ρητής και σαφούς εξουσιοδοτήσεως.

68. Από τα ανωτέρω συνάγω το συμπέρασμα ότι η επίκληση των σκοπών του κοινοτικού συστήματος ποσοστώσεων δεν μπορεί να δικαιολογήσει τις εθνικές ρυθμίσεις για τη νηολόγηση των αλιευτικών σκαφών, ακόμη και αν οι ρυθμίσεις αυτές ισχύουν αποκλειστικά για τα πλοία που αλιεύουν είδη ψαριών υποκείμενα σε ποσοστώσεις.

69. Νομίζω άλλωστε ότι αυτό ήταν και το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις της στην υπόθεση C-221/89, τις οποίες κατέθεσε πριν από τη δημοσίευση των αποφάσεων Jaderow και Agegate. Με το υπόμνημα απαντήσεως όμως που κατέθεσε στην υπόθεση C-246/89 μετά τη δημοσίευση των ανωτέρω αποφάσεων, η Επιτροπή εξέτασε επίσης κατά πόσον οι προϋποθέσεις περί ιθαγένειας συμβιβάζονται με το κοινοτικό δίκαιο και ενόψει των αποφάσεων αυτών, δηλαδή από την άποψη των σκοπών του συστήματος των ποσοστώσεων. Επικουρικά επομένως, για την περίπτωση κατά την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι οι προϋποθέσεις νηολογήσεως μπορούν να αποτελούν « λεπτομέρειες για τη χρησιμοποίηση των ποσοστώσεων » κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 2, του κανονισμού 170/83, θα ήθελα να διατυπώσω την άποψή μου και επ' αυτού.

70. Με την απόφαση Agegate, σκέψη 25, το Δικαστήριο έκρινε ότι η προϋπόθεση διαμονής στην ξηρά, που επιβαλλόταν στο 75 % των πληρωμάτων των πλοίων, χωρίς διάκριση λόγω ιθαγένειας, δεν συναρτάται με τον σκοπό του συστήματος των ποσοστώσεων και επομένως δεν μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει του συστήματος αυτού. Λογικά επομένως το Δικαστήριο πρέπει να καταλήξει, κατά μείζονα λόγο, στο ίδιο συμπέρασμα, όσον αφορά τις επίμαχες εν προκειμένω *προϋποθέσεις περί ιθαγένειας*. Το να επιτρέπεται δηλαδή η πρόσβαση στις εθνικές ποσοστώσεις μόνο στα αλιευτικά σκάφη των οποίων οι πλοιοκτήτες, εφοπλιστές, κύριοι ή ναυλωτές είναι ημεδαποί, ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για φυσικά ή νομικά πρόσωπα, δεν είναι ούτε « κατάλληλο » ούτε « αναγκαίο », προκειμένου το όφελος από το σύστημα των ποσοστώσεων να αντλούν οι τοπικοί πληθυσμοί που εξαρτώνται από την αλιεία και οι συναφείς βιομηχανίες. Όταν ανέπτυξα τις προτάσεις μου στην υπόθεση Agegate, η διαπίστωση ότι η προϋπόθεση διαμονής ίσχυε αδιακρίτως τόσο για τους ημεδαπούς όσο και για τους υπηκόους των άλλων κρατών μελών ήταν εξάλλου το πρώτο στοιχείο του συλλογισμού βάσει του οποίου κατέληξα, αντίθετα από το Δικαστήριο, στο συμπέρασμα ότι η προϋπόθεση αυτή συμβιβαζόταν με το κοινοτικό δίκαιο (βλ. το σημείο 57, Συλλογή 1989, σ. 4483). Εξακολουθώ δε να είμαι πεπεισμένος ότι, αφού σκοπός της καθιερώσεως των ποσοστώσεων ήταν η προστασία των συμφερόντων των τοπικών πληθυσμών που εξαρτώνται από την αλιεία, είναι θεμιτό να απαιτείται να είναι τα περισσότερα μέλη του πληρώματος των πλοίων που αλιεύουν είδη υποκείμενα σε ποσοστώσεις πρόσωπα που διαμένουν συνήθως *στις ακτές* της οικείας χώρας, ακόμη και αν το απαιτούμενο ποσοστό φθάνει το 75 %. Η προϋπόθεση διαμονής που αποτελούσε το αντικείμενο της υποθέσεως Agegate δεν περιελάμβανε την τελευταία αυτή διευκρίνιση, την οποία θεωρούσα ως σιωπηρώς συναγομένη. Αν προβλεπόταν ρητά, ίσως το Δικαστήριο να την είχε κάνει δεκτή.

71. Αντίθετα, δεδομένου ότι το Δικαστήριο έκρινε ότι η προϋπόθεση διαμονής στην ξηρά που επιβαλλόταν στο πλήρωμα δεν συναρτάται προς τον σκοπό του συστήματος των ποσοστώσεων, δεν βλέπω για ποιο λόγο το Δικαστήριο θα μπορούσε να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι συναρτώνται προς τον σκοπό αυτό οι *προϋποθέσεις διαμονής και κατοικίας* που επιβάλλονται στο σύνολο των πλοιοκτητών, κυρίων ή εφοπλιστών των αλιευτικών σκαφών, καθώς και στο 75 % των μετόχων και διευθυνόντων συμβούλων ή διαχειριστών των εταιριών που έχουν την κυριότητα ή εκμετάλλευση των πλοίων αυτών.

72. Επιπλέον, όταν το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση Jaderow, ότι κάθε κράτος μέλος μπορεί να εξαρτά το δικαίωμα των αλιευτικών σκαφών του να εκμεταλλεύονται τις εθνικές ποσοστώσεις του από την προϋπόθεση ότι το πλοίο έχει πραγματικό οικονομικό σύνδεσμο με το κράτος αυτό, το Δικαστήριο έλαβε ρητά την πρόνοια να διευκρινίσει ότι ο σύνδεσμος αυτός αφορά μόνο τις σχέσεις μεταξύ των αλιευτικών *δραστηριοτήτων* των σκαφών και των πληθυσμών που εξαρτώνται από την αλιεία και τις συναφείς βιομηχανίες (σκέψη 27). Εξάλλου,

« ενόψει της ιδιαίτερα περιοριστικής αυτής ερμηνείας του συνδέσμου, την ύπαρξη του οποίου μπορούν να απαιτούν τα κράτη μέλη, προκειμένου να επιτρέψουν σε ένα σκάφος να αλιεύει στο πλαίσιο των ποσοστώσεων αλιείας τους » (σκέψη 44),

το Δικαστήριο έκρινε ότι παρείλκε η απάντηση στο δεύτερο σκέλος του ερωτήματος Ι. δ στην υπόθεση Jaderow και έκρινε ότι δεν μπορούν να αποδείξουν την ύπαρξη πραγματικού οικονομικού συνδέσμου μεταξύ του πλοίου και του οικείου κράτους μέλους ορισμένα στοιχεία οικονομικής, δημοσιονομικής και φορολογικής φύσεως, όπως π. χ. το γεγονός ότι

« οι πλοιοκτήτριες εταιρίες ή οι εταιρίες που εκμεταλλεύονται τα σκάφη έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου, ότι υπόκεινται στον φόρο εταιριών και στον βρετανικό ΦΠΑ (...) » (σκέψη 42).

Το γεγονός ότι μια πλοιοκτήτρια εταιρία έχει το κέντρο δραστηριοτήτων της στο Ηνωμένο Βασίλειο και ότι το 75 % των μετόχων της και των διευθυνόντων συμβούλων της διαμένουν και κατοικούν στη χώρα αυτή δεν μπορεί να αποδείξει την ύπαρξη πραγματικού οικονομικού συνδέσμου μεταξύ των *δραστηριοτήτων* του πλοίου και των πληθυσμών που εξαρτώνται από την αλιεία και τις συναφείς βιομηχανίες, όπως ακριβώς η απόδειξη αυτή δεν μπορεί να βασιστεί στο ότι η πλοιοκτήτρια εταιρία έχει συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου. Το ίδιο πρέπει να ισχύει και για τη διαμονή και την κατοικία των φυσικών προσώπων που έχουν την κυριότητα ή πλοιοκτησία του πλοίου. Κατά μείζονα λόγο, η προϋπόθεση να διαμένουν και να κατοικούν στο Ηνωμένο Βασίλειο όλοι οι πλοιοκτήτες ή κύριοι δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους αναγόμενους στους σκοπούς του συστήματος των ποσοστώσεων.

73. Εξάλλου, είναι αξιοσημείωτο ότι η μόνη προϋπόθεση την οποία το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση Jaderow, ότι δικαιολογείται βάσει του συστήματος των ποσοστώσεων αφορά ακριβώς τις δραστηριότητες των πλοίων. Πρόκειται για την προϋπόθεση ότι το σκάφος πρέπει να ασκεί συνήθως τις δραστηριότητές του έχοντας ως βάση εθνικό λιμένα (σκέψη 28) και ότι συνεπώς πρέπει να ελλιμενίζεται με ορισμένη περιοδικότητα σε εθνικό λιμένα (σκέψη 40). Όπως όμως έχω ήδη αναφέρει, νομίζω ότι ο κανόνας αυτός αποτελεί απλώς την έκφραση του γενικότερου κανόνα ότι η εκμετάλλευση του πλοίου πρέπει να πραγματοποιείται με βάση το κράτος της σημαίας και η χρησιμοποίησή του να διευθύνεται και να ελέγχεται με βάση το έδαφος του κράτους αυτού. Ο βασικός δικαιολογητικός λόγος για την επιβολή της υποχρεώσεως αυτής ενυπάρχει συνεπώς στην ίδια την έννοια της εγκαταστάσεως, ακόμη και αν η επιβολή της υποχρεώσεως αυτής μπορεί επίσης να δικαιολογηθεί βάσει του συστήματος των ποσοστώσεων.

74. Η Ιρλανδική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι οι επίμαχες προϋποθέσεις δικαιολογούνται βάσει του άρθρου 56, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Στο σημείο αυτό πάντως επιβάλλεται η υπενθύμιση ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου,

« δεδομένου ότι το άρθρο 56 της Συνθήκης εισάγει εξαίρεση από θεμελιώδη αρχή της Συνθήκης, πρέπει να ερμηνεύεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε τα αποτελέσματά του να περιορίζονται στο μέτρο που είναι αναγκαίο για την προστασία των συμφερόντων, στην κατοχύρωση των οποίων αποσκοπεί » [10].

Ακόμη όμως και αν υποτεθεί ότι η διασφάλιση των δικαιωμάτων των τοπικών κοινοτήτων αλιέων ενδέχεται να εμπίπτει στην έννοια της δημόσιας τάξης, όπως χρησιμοποιείται στη διάταξη αυτή, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι από τα ανωτέρω συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι προϋποθέσεις σχετικά με την ιθαγένεια, τη διαμονή και την κατοικία είναι δυσανάλογες προς τον σκοπό αυτό.

75. Καταλήγοντας προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο τρίτο ερώτημα που υποβλήθηκε στην υπόθεση C-221/89 την απάντηση ότι η ύπαρξη του συστήματος των εθνικών ποσοστώσεων δεν έχει καμία σημασία για τις απαντήσεις στο δεύτερο ερώτημα.

IV — Επί της εφαρμογής των επίμαχων προϋποθέσεων σε σχέση με τα αλιευτικά σκάφη που ήσαν ήδη εγγεγραμμένα στο παλαιό νηολόγιο

76. Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-221/89, το εθνικό δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης απαγορεύει την καθιέρωση νέων προϋποθέσεων νηολογήσεως που να έχουν, όπως οι επίμαχες εν προκειμένω, τη συνέπεια ότι ορισμένα αλιευτικά σκάφη, που είναι νομίμως νηολογημένα σε ένα κράτος μέλος, διαγράφονται από τα νηολόγια και χάνουν συνεπώς το δικαίωμα να αλιεύουν και να καταλογίζουν τα αλιεύματά τους στις ποσοστώσεις που έχουν παραχωρηθεί στο κράτος μέλος αυτό.

77. Λογικά το ερώτημα αυτό καθίσταται άνευ αντικειμένου, σε σχέση με τις προϋποθέσεις ιθαγένειας και διαμονής, αν το Δικαστήριο δεχθεί, όπως προτείνω, ότι οι προϋποθέσεις αυτές είναι οπωσδήποτε αντίθετες προς το κοινοτικό δίκαιο.

78. Το ερώτημα αυτό, όπως είναι διατυπωμένο, δεν φαίνεται να αφορά την προϋπόθεση εκμεταλλεύσεως του πλοίου με βάση το κράτος μέλος της σημαίας, αλλά μόνο τις περιπτώσεις στις οποίες κατόπιν της καθιερώσεως νέων προϋποθέσεων νηολογήσεως το σκάφος χάνει το δικαίωμα επί της σημαίας, επειδή οι πλοιοκτήτες ή κύριοι ή εφοπλιστές είναι υπήκοοι άλλων κρατών μελών, όπου διαμένουν και κατοικούν.

79. Εντούτοις, προς αποφυγή παρεξηγήσεων, θα ήθελα να προσθέσω ότι, αφού η προϋπόθεση εκμεταλλεύσεως του πλοίου με βάση το εθνικό έδαφος είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ίδια την έννοια της εγκαταστάσεως, η τυπική καθιέρωση της προϋποθέσεως αυτής δεν είναι δυνατόν να παραβιάζει την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι, αν και ο βρετανικός νόμος άρχισε να ισχύει την 1η Δεκεμβρίου 1988, η ισχύς των νηολογήσεων που είχαν πραγματοποιηθεί υπό το προϊσχύον καθεστώς παρατάθηκε, κατ' εφαρμογή του άρθρου 13 του νόμου του 1988, μέχρι τις 31 Μαρτίου 1989: άρα, προβλέφθηκε για τους

10 — Βλ. απόφαση της 26ης Απριλίου 1988, 352/85, Bond Van Adverteerders κ.λπ. (Συλλογή 1988, σ. 2085, σκέψη 36).

πλοιοκτήτες, κυρίους και εφοπλιστές που ενδεχομένως δεν πληρούσαν την προϋπόθεση αυτή στο παρελθόν μια εύλογη μεταβατική περίοδος, εντός της οποίας θα μπορούσαν να συμμορφωθούν.

80. Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο, αντί να κρίνει ότι το τέταρτο ερώτημα στην υπόθεση C-221/89 έχει καταστεί άνευ αντικειμένου, να δώσει αρνητική απάντηση στο ερώτημα αυτό.

Προτάσεις

81. Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ως εξής στην υπόθεση C-221/89:

« 1) Μολονότι προς το παρόν εναπόκειται στα κράτη μέλη να κρίνουν αν ένα σκάφος έχει το δικαίωμα να εγγραφεί στα νηολόγιά τους, εντούτοις κάθε κράτος μέλος έχει την υποχρέωση να τηρεί τις συναφείς αρχές και διατάξεις του κοινοτικού δικαίου.

2) α) Το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει στα κράτη μέλη να προβλέπουν, ως προϋπόθεση εγγραφής των αλιευτικών σκαφών στα εθνικά νηολόγιά τους, ότι οι κύριοι, πλοιοκτήτες και εφοπλιστές των πλοίων αυτών, ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για φυσικά ή νομικά πρόσωπα, ή το 75 % των διευθυνόντων συμβούλων ή διαχειριστών ή των μετόχων της εταιρίας που έχει την κυριότητα ή εκμετάλλευση του σκάφους πρέπει να έχουν την ιθαγένεια του κράτους αυτού, ακόμη και αν η αρμόδια εθνική αρχή έχει κατά νόμο την ευχέρεια να απαλλάσσει ορισμένα άτομα από την τήρηση της προϋποθέσεως αυτής.

β) Το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει στα κράτη μέλη να προβλέπουν, ως προϋπόθεση νηολογήσεως, ότι οι πλοιοκτήτες, κύριοι, εφοπλιστές, μέτοχοι και διαχειριστές ή διευθύνοντες σύμβουλοι, ανάλογα με την περίπτωση, πρέπει να διαμένουν και κατοικούν στο κράτος μέλος της νηολογήσεως και ότι η εταιρία που έχει την κυριότητα ή εκμετάλλευση πρέπει να έχει το κέντρο δραστηριοτήτων της στο κράτος μέλος αυτό.

γ) Το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει στα κράτη μέλη να προβλέπουν, ως προϋπόθεση της χορηγήσεως της σημαίας τους στα σκάφη, ότι η εκμετάλλευση του σκάφους και η διεύθυνση και ο έλεγχος των δραστηριοτήτων του πρέπει να πραγματοποιούνται με βάση το έδαφός τους.

3) Η ύπαρξη του συστήματος των εθνικών ποσοστώσεων αλιευμάτων δεν έχει καμία σημασία για τις απαντήσεις στο δεύτερο ερώτημα.

4) Τα στοιχεία που αναφέρονται στο τέταρτο ερώτημα δεν έχουν σημασία για τις απαντήσεις στα ερωτήματα 2 και 3. »

82. Από τις ανωτέρω απαντήσεις προκύπτει ότι η προσφυγή λόγω παραβάσεως που άσκησε η Επιτροπή είναι βάσιμη και ότι, κατά συνέπεια, πρέπει να αναγνωριστεί στην υπόθεση C-246/89 ότι το Ηνωμένο Βασίλειο, επιβάλλοντας τις προϋποθέσεις περί ιθαγένειας που προβλέπουν τα άρθρα 13 και 14 του Merchant Shipping Act του 1988, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 52 και 221 της Συνθήκης ΕΟΚ.

83. Όσον αφορά τα δικαστικά έξοδα στην υπόθεση C-221/89, πρέπει να γίνει δεκτό ότι τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η Βελγική, η Γερμανική, η Δανική, η Ελληνική, η Ιρλανδική και η Ισπανική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

84. Όσον αφορά την υπόθεση C-246/89, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου θα πρέπει να καταδικαστεί σε όλα τα δικαστικά έξοδα, περιλαμβανομένων και των εξόδων του Βασιλείου της Ισπανίας, που παρενέβη υπέρ της Επιτροπής, αλλ' όχι και στα έξοδα της Ιρλανδίας, η οποία παρενέβη υπέρ του Ηνωμένου Βασιλείου.